

Taoci tenzije

**Zastrašivanje i uznemiravanje etničkih Albanaca u
Srbiji posle proglašenja nezavisnosti Kosova**

Copyright © 2008 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America
ISBN: 1-56432-395-1
Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch
350 Fifth Avenue, 34th floor
New York, NY 10118-3299 USA
Tel: +1 212 290 4700, Fax: +1 212 736 1300
hrwnyc@hrw.org

Poststraße 4-5
10178 Berlin, Germany
Tel: +49 30 2593 06-10, Fax: +49 30 2593 0629
berlin@hrw.org

Avenue des Gaulois, 7
1040 Brussels, Belgium
Tel: + 32 (2) 732 2009, Fax: + 32 (2) 732 0471
hrwbe@hrw.org

64-66 Rue de Lausanne
1202 Geneva, Switzerland
Tel: +41 22 738 0481, Fax: +41 22 738 1791
hrwgva@hrw.org

2-12 Pentonville Road, 2nd Floor
London N1 9HF, UK
Tel: +44 20 7713 1995, Fax: +44 20 7713 1800
hrwuk@hrw.org

27 Rue de Lisbonne
75008 Paris, France
Tel: +33 (1) 43 59 55 35, Fax: +33 (1) 43 59 55 22
paris@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500
Washington, DC 20009 USA
Tel: +1 202 612 4321, Fax: +1 202 612 4333
hrwdc@hrw.org

Web Site Address: <http://www.hrw.org>

Taoci tenzije

Zastrašivanje i uznemiravanje etničkih Albanaca posle proglašenja nezavisnosti Kosova

Izvršni pregled	1
Metodologija.....	4
Ključne preporuke	7
Vladi Srbije	7
Policiji.....	7
Istražnim sudijama, prekršajnim sudijama i tužiocima.....	8
Evropskoj uniji.....	8
Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju	8
Savetu Evrope.....	8
Ujedinjenim nacijama.....	8
Pozadina	9
Institucionalni i pravni okvir za istraživanje i procesuiranje etnički ili verski motivisanih dela.....	12
Struktura policije, procesuiranje i sudske vlasti.....	12
Procesuiranje etnički ili verski motivisanih dela.....	15
Obaveze Srbije prema međunarodnom pravu ljudskih prava.....	17
Napadi u februaru 2008. godine u Vojvodini	19
Novi Sad	19
Napadi u drugim delovima Vojvodine	23
Zrenjanin.....	23
Novi Bečej	24
Sombor.....	26
Kikinda.....	28
Subotica.....	29
Napadi u februaru 2008. godine izvan Vojvodine.....	31
Kragujevac	31
Negotin	32
Bor	33
Reagovanje policije.....	35

Reagovanje pravosuđa: Prekršajne sudije i okružni tužioci	37
Reagovanje državnih vlasti	41
Zvanična osuda napada na manjine	41
Obeštećenje za oštećenu imovinu	43
Proširene preporuke	46
Prilog I: Pismo Human Rights Watch-a Mladenu Kuribaku, načelniku Uprave policije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Srbija, datirano 11. avgusta 2008. .	49
Prilog II: Human Rights Watch pismo Mladenu Kuribaku, načelniku Uprave policije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Srbija, datirano 18. avgusta 2008. .	55
Prilog III: Odgovor - pismo iz Uprave policije <i>Human Rights Watch</i>-u, datirano 16. septembra 2008.	56
Prilog IV: Odgovor - pismo Uprave policije Human Rights Watch-u, datirano 16. septembra 2008.	58
Zahvalnost.....	61

Izvršni pregled

Proглаšenje nezavisnosti Kosova 17. februara 2008. godine izazvalo je opasne lančane događaje u Srbiji. Nacionalistički gnev zbog gubitka pokrajine, koja se smatra kolevkom srpske kulture i religije, našao je odušak u javnim demonstracijama, i u nekim slučajevima u nasilju, uključujući napade na ambasade i poslovne objekte kompanija iz zapadnih zemalja. Tokom mitinga u Beogradu, 21. februara 2008. godine, nekoliko stotina osoba su se izdvojile iz inače mirne gomile, i napale su policiju i novinare.

Napadi na ambasade i neredi u Beogradu su bili zabeleženi u domaćim i inostranim medijima. Ono što je uglavnom izmaklo pažnji bili su akti uznemiravanja i zastrašivanja etničkih Albanaca, koji su se dešavali širom Srbije, a naročito u pokrajini Vojvodini, u danima koji su usledili. U februaru i martu 2008. godine, policija je registrovala 221 incident koji se odnosi na Kosovo, uključujući incidente koji nisu etnički motivisani, od kojih je 190 zabeleženo u Vojvodini. Pretežno pogađajući poslovne objekte i kuće u vlasništvu Albanaca, u mnogim incidentima je došlo do štete koja povlači krivičnu odgovornost – razbijanje prozora i pokušaji paljenja imovine, ispisivanje grafita punih mržnje na albanskim kućama, protesti održani ispred kuća i poslovnih objekata s ciljem zastrašivanja, i u jednom slučaju - organizovani bojkot poslovnog objekta u vlasništvu jednog Albanaca i deljenje huškačkih letaka. Neki od incidenata dogodili su se tokom ili odmah nakon javnih protesta, a drugi incidenti dogodili su se u danima koji su usledili, ponekad u više puta, pri čemu se većina odigrala tokom noći.

Ovakva vrsta nasilja prema manjinama nije nova u Srbiji. Etnički Albanci su posebno ranjivi, pogotovo kada razvoj događaja na Kosovu rasplamsa tenzije. Oni su bili meta napada 1999. godine tokom NATO bombardovanja. Do talasa nasilja, uključujući napade na poslovne objekte u vlasništvu manjina i džamije, došlo je između kraja 2003. i 2005. godine, kulminirajući u martu 2004. godine kada se kroz izliv nacionalističkih osećanja reagovalo na antisrpske i antiromske nemire na Kosovu.

U kontekstu dugogodišnjeg političkog i etničkog konflikta na Balkanu, čak i nizak stepen nasilja, ukoliko se ne obuzda, ima potencijala da opasno eskalira. U 2005. godini, *Human Rights Watch* izvestio je o talasu nasilja protiv manjina krajem 2003. i početkom 2004. godine, opisujući slabu reakciju vlasti koje nisu pristupile ozbiljno ovoj pojavi. Policija je uložila malo napora kako bi zaštitila ranjive lokacije koje se povezuju s manjinama, i nije agresivno gonila počinioc napada – ne uspevajući da identifikuje odgovorne za veliki broj prijavljenih

incidenata. Pozivajući na promene, u izveštaju se ukazuje da krivični zakon Srbije ne obuhvata takozvana krivična dela počinjena iz mržnje.

Zvanična reakcija na događaje iz februara 2008. pokazuju da se u međuvremenu nije puno toga promenilo. Štaviše, u jednom važnom pogledu – gonjenju počinilaca napada – čini se da su vlasti postale popustljivije.

Ono što je pozitivno jeste da su u mnogim slučajevima policajci razmešteni da štite imovinu u vlasništvu manjina nakon što je već došlo do napada, tako da su svojim fizičkim prisustvom predstavljali sredstvo odvrćanja od napada tokom nekoliko dana. Sa druge strane, imajući u vidu iskustvo sa ultranacionalističkom reakcijom na događaje na Kosovu u prethodnim godinama, napadi na kuće i poslovne objekte u vlasništvu manjina, naročito albanske, bili su potpuno predvidljivi – pa ipak, policija nije preduzela preventivne mere kako bi zaštitila njihovu imovinu pre nego što su se napadi dogodili.

Tokom demonstracija, policija, u velikoj meri, nije uspela da interveniše kada su ultranacionalisti kamenovali imovinu, čak i onda kada je policija bila fizički prisutna. Policija navodi da tokom i nakon demonstracija, kada su policajci bili brojčano slabiji od gnevni demonstranata, robusna intervencija kako bi se samo zaštitila imovina nije uvek bila moguća.

Međutim, čak i da se policiji ukaže poverenje u ovoj stvari, *Human Rights Watch* je zabrinut što u većini slučajeva izgleda da je policija učinila malo kako bi identifikovala ili energično gonila počinioce napada – čak i u situacijama kada susami policajci bili svedoci, ili kada su drugi očevici bili prisutni, ili kada su snimci sa sigurnosnih kamera bili dostupni.

Prema informacijama koje je *Human Rights Watch* dobio od policije, od 221 zvanično registrovanih incidenata u vezi sa Kosovom (uključujući i one bez etničkih konotacija, poput onih sa štetom koja povlači krivičnu odgovornost nastalom tokom protesta u Beogradu), 10 osoba je osuđeno i novčano kažnjeno za prekršaje. Uprkos kontaktima sa javnim tužiocem Srbije i tužiocima širom Vojvodine, nismo uspeali da dobijemo sveobuhvatne statistike o postupcima u krivičnim sudovima. Međutim, posredstvom ovih zvaničnika, saznali smo samo za jedan tekući predmet protiv imenovanog počinioce (maloletnog lica). Pregršt ostalih postupaka je obustavljen zbog nedostatka dokaza, ili su pokrenuti protiv „nepoznatih počinilaca“.

Nijedan od slučajeva, koje je *Human Rights Watch* dokumentovao, u ovom izveštaju, nije rezultirao krivičnim prijavama ili prekršajnim postupcima protiv imenovanih počinitelja. U nekim slučajevima koje smo dokumentovali, postojale su formalne krivične istrage protiv „nepoznatih počinitelja“.

Informacije koje je *Human Rights Watch* dobio od srpskih vlasti su često bile nepotpune, stvarajući poteškoće da se tačno i u potpunosti oceni zvanično reagovanje policije i pravosudnog sistema, kako u slučajevima koji su dokumentovani u izveštaju, tako i uopšte uzev. Ali ono što je jasno je da je mali broj incidenata (bilo etnički motivisanih ili drugih) rezultirao prekršajnim tužbama, a kamoli krivičnim gonjenjem.

Žrtvama napada je često bilo stalo da ukažu *Human Rights Watch*-u da napadi na njihovu imovinu od strane ultranacionalista ne predstavljaju ponašanje lokalnog stanovništva u celini. Prema rečima albanskih vlasnika poslovnih objekata, većina građana nastavila je da posećuje njihove prodavnice posle proglašenja nezavisnosti Kosova. Neki od nezavisnih srpskih novinara su bili proaktivni u istraživanju i osudi nasilja. Predsednik Boris Tadić, Ombudsman Srbije, i tadašnji direktor vladine Kancelarije za ljudska i manjinska prava u Srbiji, bili su energični u svojim osudama.

Međutim, poruke drugih državnih organa i vladinih lidera su bile dvosmislene. Državni mediji se nisu oglasili o nasilnim incidentima protiv poslovnih objekata u vlasništvu manjina. Činilo se da je ministar za infrastrukturu Velimir Ilić u početku opravdavao nasilne proteste u Beogradu i na graničnim punktovima sa Kosovom da bi nekoliko dana kasnije zatražio hapšenje „onih koji su obrukali Srbiju“. Premijer Vojislav Koštunica je održao patriotski i nacionalistički govor pred demonstrantima u Beogradu, ali je kasnije izjavio da „nasilje i destrukcija direktno škode borbi za državni i nacionalni interes“.

Mada tobože javno odbacujući nasilje, naglasak ovih lidera na negativnim praktičnim posledicama po srpske interese umesto na principu da je nasilje nelegitiman oblik protesta se u velikoj meri percipirao kao nešto što stvara atmosferu u kojoj su napadi ultranacionalista dopustivi. Sa jednim ili dva principijelna izuzetka, kao u slučaju gradonačelnika Sombora, čini se da opštinske vlasti nisu uopšte reagovala.

Četiri godine posle talasa antimanjinskog nasilja, odgovor Srbije na nasilje protiv manjina u februaru 2008., je ponovo bio neadekvatan, i teško je izbeći zaključak da vlasti još uvek ne pristupaju dovoljno ozbiljno napadima na manjine i njihovu imovinu. Mada je policijska zaštita poboljšana, nedostaju preventivne akcije. Policiji nedostaje odlučnosti da pronađe

potrebne dokaze kako bi privela odgovorne pravdi, i time pošalje najjasniji signal da takvi napadi nisu prihvatljivi. Srbija tek treba da donese krivični zakon koji bi omogućio strožije kazne za teže oblike etnički motivisanih krivičnih dela..

Human Rights Watch je takođe zabrinut zbog očiglednog nedostatka komunikacije između policije i tužilaštva, i žrtava i širih zajednica. Takva komunikacija je bitna kako bi se obezbedilo da žrtve mogu da upražnjavaju svoja prava, uključujući pravo na obeštećenje za štetu nastalu “prilikom” javnih protesta, čime bi se eventualno spreče dalji napadi.

Nova srpska vlada, koja je stupila na dužnost u julu 2008. godine, preduzela je prvi dobrodošao korak pridajući veći značaj manjinskim pravima na dan kada je oformljena jer je uspostavila novo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava kao zamenu za Kancelariju za ljudska i manjinska prava Srbije. Međutim, uprkos unapređenju službe odgovorne za manjinska prava, vlada tek treba da preduzme konkretne korake i suoči se sa dugogodišnjim slabostima naznačenim u ovom izveštaju.

Vlasti moraju iskazati veću posvećenost istraživanju i gonjenju etnički motivisanih krivičnih dela, osudi nasilja i delovanju radi zaštite manjina i njihove imovine od napada. Vlasti moraju takođe pomoći žrtvama da dobiju zaštitu i pomoć koja im po pravu pripada, uključujući u pogledu građanskih tužbi protiv počinilaca.

Sve dok vlasti ne počnu adekvatno da sarađuju, kako bi sprečile, istražile i, tamo gde je to prikladno, procesuirale napade na manjine opisane u ovom izveštaju, manjine u Srbiji će ostati taoci društvenih tenzija, osećajući se ugroženim, zastrašenim i nepoželjnim. Istrajnost ovakve ranjivosti je štetna, ne samo za manjine, već i za srpsko društvo u celini. Ako je Srbija ozbiljna u nameri da se približi Evropi od presudne je važnosti da vlasti i društvo u celini stvore uslove za mirnu i dostojanstvenu koegzistenciju svih građana Srbije.

Metodologija

Human Rights Watch je u aprilu 2008. posetio Srbiju kako bi dokumentovao nasilje usmereno protiv etničkih Albanaca u nezavisnoj srpskoj pokrajini Vojvodini i centralnoj Srbiji posle proglašenja nezavisnosti Kosova. Oblasti su bile identifikovane na osnovu dostupnog (ali ograničenog) medijskog izveštavanja, koje je ukazalo na mesta napada na poslovne objekte Albanaca i drugih manjina. Posetili smo devet gradova i intervjuisali 24 vlasnika poslovnih objekata, njihove članove porodice i radnike pogođenih poslovnih objekata¹

¹ Po hronološkom redu: Zrenjanin, Novi Bečej, Novi Sad, Kikinda, Sombor, Subotica, Kragujevac, Negotin i Bor.

Žrtve napada identifikovane su putem novinskih članaka, u kojima se spominju imena poslovnih objekata, i u nekim slučajevima preko lokalnih novinara, aktivista zajednice i nevladinih organizacija. Većina intervju je vođena na srpskom. U većini slučajeva, veoma mali broj etničkih Albanaca živi u gradovima koje smo posetili.

Intervjui sa žrtvama, NVO-ima i drugim predstavnicima civilnog društva i izveštaji u lokalnim medijima ukazuju da je većina drugih poslovnih objekata u vlasništvu etničkih Albanaca na tim lokacijama isto bila napadnuta. *Human Rights Watch* nije propratio svaki slučaj u mestima koje smo posetili zbog vremenskog ograničenja. Informacije koje smo dobili o drugim slučajevima od žrtava, NVO-a i drugih predstavnika civilnog društva i izveštaji u lokalnim medijima ukazuju da slučajevi dokumentovani u ovom izveštaju predstavljaju one slučajeve koji su se dogodili u mestima koje smo posetili u smislu njihove prirode i reagovanja policije i pravosudnog sistema.

Između maja i septembra 2008. godine kontaktirali smo ponovo žrtve, bilo pismenim putem ili putem telefona, kako bi ocenili napredak. Intervjui sa žrtvama vođeni su ili na srpskom ili na albanskom.

Većinu intervjuisanih žrtava su etnički Albanci poreklom sa Kosova ili iz Makedonije. U svim mestima gde su žrtve bile intervjuisane, predstavljali su mali procenat celokupne populacije (manje od 1%). Nekolicina napadnutih žrtava bila je goranskog porekla. Gorani su muslimani slovenskog porekla sa Gore, oblasti na jugu Kosova. Jedna žrtva je bila turskog etničkog porekla (većina od kojih je došla na Balkan iz prizrenske oblasti sa Kosova).

Ostale manjine, u mestima koje je *Human Rights Watch* posetio, su bile Mađari, Hrvati i Bunjevci (etnički Hrvati poreklom iz Dalmacije i zapadne Hercegovine), Romi (koji govore srpski i romski), Vlasi (koji govore romanski jezik), i Jugosloveni, tj. lica koja su se u popisu stanovništva iz 1991. izjasnila da ne pripadaju nijednoj posebnoj etničkoj grupi. Nijedna od ovih grupa nije bila žrtva napada u ovom izveštaju.

Human Rights Watch je takođe intervjuisao pet vladinih zvaničnika, uključujući načelnika Uprave policije Srbije, četiri lokalna aktivista civilnog društva i četiri novinara. Dali smo vremena policiji i pravosudnom sistemu da istraže, optuže i procesuiraju počinioce pre nego što smo stupili u kontakt sa njima u periodu od juna do septembra 2008. Prvo smo pisali devetorici prekršajnih sudija i devetorici okružnih tužilaca odgovornih za sva mesta obuhvaćena u izveštaju. Dobili smo pismene odgovore od šest tužioca (četvoro je odgovorilo indirektno preko glavnog tužioca koji je sakupio njihove odgovore i prosledio ih

Human Rights Watch-u). *Human Rights Watch* je ponovo kontaktirao ostale tužioce i sve prekršajne sudije (zbog odsustva njihovog pismenog odgovora) telefonom, dobivši tako informacije usmenim putem.

Human Rights Watch je ponovo stupio u kontakt sa načelnikom Uprave policije Srbije, 11. avgusta 2008. tražeći informacije o napretku u slučajevima, kao i objašnjenje o reagovanju policije (pismo je priloženo u Prilogu 1 ovog izveštaja). Policija je potvrdila da je primila faks 12. avgusta 2008. Faksom smo poslali dodatno pismo 18. avgusta 2008. godine postavljajući pitanje o trenutnom stanju reformi u policiji. Primljeni faks je potvrđen usmenim putem 25. avgusta 2008. Dobili smo odgovor na oba pisma 16. septembra 2008. godine (priloženo u Prilogu 3 i 4).

Konačni odgovor na našu molbu za informacijama nije sadržao informacije o pojedinim slučajevima i incidentima. U odgovoru na prvo pismo se naglašava da su policijske snage učinile sve što je u njihovoj moći kako bi zaštitile manjine posle proglašenja nezavisnosti Kosova. U odgovoru na drugo pismo opisane su trenutne aktivnosti usmerene ka podsticanju tešnje saradnje između policije i zajednica u Vojvodini i drugde, kao i aktivnosti kojima se teži da se poveća etnička raznolikost u sastavu policije.

Ključne preporuke

Vladi Srbije

- Javno i nedvosmisleno osuditi sve slučajeve etničkog nasilja i drugih napada na manjine;
- Istražiti, i gde je neophodno, preduzeti odgovarajuće disciplinske ili zakonske radnje protiv zvaničnika za koje se sumnja da podstiču, ohrabruju ili podržavaju etnički motivisano nasilje protiv ljudi ili imovine;
- Dopuniti zakonske propise o obeštećenju kako bi se omogućilo obeštećenje u slučajevima nanete štete koja povlači krivičnu odgovornost, a do koje nije došlo usled javnih protesta;
- Razmotriti donošenje zakona koji bi omogućili izricanje strožijih kazni za teže oblike etnički motivisanih dela protiv lica, imovine, javnog reda i slična dela (krivično delo počinjeno iz mržnje). Teži oblik etnički motivisanog krivičnog dela bi se odnosio na delo gde postoje dokazi o : a) jasnoj etničkoj motivaciji počilaca pri izvršavanju dela, ili b) ispoljavanju neprijateljstva pri izvršenju dela na temelju, između ostalog, pripadnosti žrtve i (ili pretpostavljenoj pripadnosti) datoj etničkoj, verskoj ili rasnoj grupi.

Policiji

- Usmeriti pripadnike policije da preduzmu sve zaštitne mere kako bi se zaštitile osobe koje pripadaju manjinskim zajednicama od napada;
- Usmeriti policajce da preduzmu sve odgovarajuće mere kako bi zaštitili od napada imovinu i poslovne objekte u vlasništvu manjina, kao i ljude;
- Temeljno istražiti sva nasilna dela usmerena protiv manjina, uključujući uništavanje imovine, kako bi se identifikovali počinioci, i tamo gde dokazi to omogućavaju, podneti krivične prijave protiv njih;
- Obnoviti istrage o aktima nasilja iz 2008. godine usmerenim protiv manjina i njihovih poslovnih objekata koji su se dogodili posle proglašenja nezavisnosti Kosova;
- Blisko sarađivati sa istražnim sudijama, prekršajnim sudijama i tužiocima kako bi se osiguralo adekvatno praćenje prekršajnih i krivičnih slučajeva u kojima je bilo žrtava iz redova manjina.

Istražnim sudijama, prekršajnim sudijama i tužiocima

- Blisko međusobno sarađivati kao i sa policijom da bi se osiguralo da se prekršajni i krivični predmeti, koji se odnose na manjine, adekvatno prate, te se počinioci identifikuju i procesuiraju.

Evropskoj uniji

- Uzeti u obzir uspehe i neuspehe Vlade Srbije u sprečavanju etnički motivisanih prekršajnih i krivičnih dela, i tamo gde je to bilo moguće, u procesuiranju odgovornih pojedinaca, kao reper u procesu ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i u drugim procesima prilikom pristupanja Evropskoj uniji;
- Podržati policijske reforme u Srbiji kako bi omogućile blagovremene i koordinirane reakcije na nasilje i javne neredе, uključujući uspostavljanje bliže saradnje i razmene najboljih praksi između policijskih snaga država članica Evropske unije i srpske policije.

Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju

- Misija OEBS-a u Srbiji bi trebalo da obuhvati u svom portfoliju praćenje sudskih procesa za etnički motivisane zločine, te da objavi svoje nalaze;
- Pratiti nasilne incidente protiv manjina i objaviti izveštaje koji ih dokumentuju.

Savetu Evrope

- Savetodavni komitet za Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina bi trebalo da poseti oblasti gde je došlo do antimanjinskog nasilja tokom svoje posete Srbiji od 3 do 7. novembra 2008. Savetodavni komitet bi trebalo da uzme u obzir objavljivanje hitnog izveštaja i preporuka naročito o istragama o nasilju.

Ujedinjenim nacijama

- Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije, Komitet za ljudska prava i Specijalni izvestilac za rasizam bi trebalo da iskoriste sledeću priliku, u okviru svojih mandata, da pokrenu pitanje etnički motivisanog nasilja u Srbiji, kao i da daju preporuke o koracima koje bi vlasti trebalo da preduzmu kako bi se delotvorno uhvatile u koštac s problemom;
- Savet za ljudska prava bi trebalo da prilikom predstojećeg Univerzalnog periodičnog pregleda stanja ljudskih prava u Srbiji i ispita predstavnike vlasti o problemu etnički motivisanog nasilja i njihovog odgovora na nasilje, te da daju preporuke o preduzetim koracima radi njihovog delotvornog rešavanja.

Pozadina

Akti nasilja protiv poslovnih objekata u vlasništvu etničkih Albanaca i drugih manjina u februaru 2008. godine nisu bili prvi incidenti ove vrste u Srbiji. Srbija je doživela talas napada protiv manjina u periodu od kraja 2003. do 2005. godine, uključujući paljenje džamija, koji je kulminirao reakcijom na antimanjinske (prevashodno antisrpske i antiromske) nereda na Kosovu u martu 2004.

Neki od etničkih Albanaca su takođe bili meta napada u proleće 1999. godine, tokom NATO bombardovanja Srbije, gde su kuće i poslovni objekti bili izloženi podmetanju požara i napadima molotovljevim koktelima.²

U izveštaju *Human Rights Watch-a* o napadima u periodu od 2003. do 2005. godine, objavljenog 2005., zaključuje se da srpske vlasti, policija i sudovi nisu uspeali da adekvatno odgovore na nasilje³. Izveštaj je dokumentovao napade na džamije i manjinske kulturne centre, kao i napade na osobe koje pripadaju manjinskim zajednicama i njihovu imovinu. Vlasti su previše kasno reagovala na nasilje i minimizovale su etničku motivaciju iza ovih napada. Pravosudni sistem je pristupao napadima kao prekršajima umesto da se odnosi prema njima kao i etnički motivisanim krivičnim delima, što je za posledicu imalo izricanje blagih kazni.

O izveštaju *Human Rights Watch-a* iz 2005. se opširno izveštavalo u srpskim medijima. Ministar srpske vlade opisao je izveštaj u intervjuima medijima u oktobru 2005. kao “simplifikovan”, ali nije osporio njegove nalaze na potonjem sastanku sa *Human Rights Watch-om* i drugim NVO-ima tog istog meseca. Pa ipak, srpske vlasti nisu uspele da sprovedu preporuke sadržane u izveštaju.

Komitet za inostrane poslove Evropskog parlamenta (AFET) poslao je nekoliko *ad hoc* članova delegacije komiteta u 2005. godini. Evropski parlament je potom usvojio rezoluciju u martu 2005. (pre objavljivanja *Human Rights Watch* izveštaja) pozivajući Srbiju da poboljša zaštitu manjinskih zajednica i obezbedi da policija ima aktivniju ulogu u zaštiti.

² Nekoliko žrtava intervjuisanih od strane Human Rights Watch-a bila je ili napadnuta ili je njihova imovina bila napadnuta u 1999. godini. Neki napadi-odmazde iz 1999. dokumentovani su od strane Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji u njihovom izveštaju “Stanje Albanaca u Srbiji tokom i posle NATO intervencije,” http://www.helsinki.org.yu/reports_t11.html (pregledano 28. avgusta 2008).

³ *Human Rights Watch*, *Opasna Ravnodušnost: Nasilje prema manjinama u Srbiji*, Knjiga. 17, Br. 7(D), Oktobar 2005. <http://hrw.org/reports/2005/serbia1005/>.

Posle objavljivanja izveštaja “Opasna Ravnodušnost”, Evropski parlament je diskutovao o situaciji u Vojvodini tokom posete ministra za ljudska i manjinska prava Rasima Ljajića Briselu 13. oktobra 2005., vršeći pritisak na srpsku vladu da efikasnije rešava međuetnička krivična dela. Komesar za proširenje EU Oli Ren izjavio je 10. oktobra 2005. da napredak Srbije ka Evropi zavisi od stepena njenog poštovanja manjinskih prava .

Proglašenje nezavisnosti Kosova 17. februara 2008. odmah je izazvalo masovne proteste i patriotska okupljanja po Srbiji. Iako je većina protesta bila mirna, nekoliko je izmaklo kontroli rezultirajući vandalizmom, a u Beogradu i široko rasprostranjenim neredima. Grupe su napale ambasade Belgije, Kanade, Hrvatske, Nemačke, Italije, Turske, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država, te nekoliko Meksikanskih restorana i drugih inostranih komercijalnih poslovnih objekata, pri čemu su neki bili opljačkani.⁴

Tokom potonjih masovnih protesta u Beogradu 21. februara, neke grupe u gomili su uzvikivale: “Ubij, ubij Šiptare (pogrđan izraz za Albance)”, dok su ostali uzvikivali: “Nož, žica, Srebrenica”, što je bila aluzija na masovna ubistva muslimana od strane Srba u bosanskom gradiću Srebrenica u 2005. godini.⁵ Nekoliko stotina demonstranata se izdvojilo iz inače mirne gomile i napali su policiju i TV ekipe koje su pratile protest.⁶ Pored ambasada i inostranih komercijalnih poslovnih objekata, demonstranti su oštetili automobile kao i javnu imovinu, klupe i ulična svetla.⁷

Beogradska nezavisna medijska kuća B92 bila je meta pokušaja podmetanja požara tokom masovnog protesta u Beogradu 21. februara; taj pokušaj je sprečio kordon policije koji se nalazio oko zgrade. B92 je i dalje dobijao pretnje u danima koji su usledili. Jedna poznata aktivistkinja za ljudska prava je takođe bila meta. Socijalistička partija Srbije (SPS) otpočela je prikupljanje potpisa kako bi podnela krivičnu prijavu protiv Nataše Kandić, izvršne direktorke Fonda za humanitarno pravo, optužujući je za krivično delo ugrožavanja ustavnog

⁴ B92, “Bilans Jučerašnjih Nereda, [“The Balance of Yesterday’s Riots”], 22. februar 2008, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=22&nav_id=285931 (pregledano 21. maja 2008). Šteta na javnoj imovini iznosila je do 8.2 miliona dinara (oko 100.000 EUR). 192 osobe je bilo uhapšeno i jedan demonstrant je pronađen mrtav.

Obdukcijom je utvrđeno da je uzrok smrti bio gušenje dimom unutar zgrade.

⁵ *Human Rights Watch* telefonski razgovor sa srpskim aktivistom za ljudska prava, 22. februar 2008.

⁶ Dva novinara iz Rusija Danas (globalno emitovan kanal na engleskom jeziku iz Rusije) pretučeni su i novinari iz holandskih novina *NRC Handelsblad*, srpske državne TV, i srpski državni radio napadnuti su ili im je prečeno. *Human Rights Watch* intervju sa jednim nezavisnim novinarom koji je tražio da ne bude identifikovan, Beograd, 6. april 2008.

⁷ B92, “Bilans jučerašnjih nereda,” [“The Balance of Yesterday’s Riots”] 22. februar 2008., http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=22&nav_id=285931 (pregledano 21. maja 2008).

poretka i teritorijalnog integriteta države jer je prisustvovala ceremoniji proglašenja nezavisnosti u Skupštini Kosova. Neki mediji su podržali akciju protiv Kandićeve.⁸

Srpska vlada nije nedvosmisleno reagovala na događaje koji su se brzo odvijali. Tokom posete Rumuniji 21. februara, predsednik Boris Tadić je apelovao na smirenost i trenutani prekid nasilja.⁹ Međutim, neki članovi Vlade Srbije su opravdavali nasilje izazvano proglašenjem nezavisnosti Kosova. Ministar za infrastrukturu Velimir Ilić je nasilne proteste u Beogradu okarakterisao kao “demokratske.”¹⁰ Kada su se neredi proširili i na inostrane ambasade i kada je naneta velika šteta javnoj i privatnoj imovini, on je zatražio istragu o tome šta se dogodilo i ko je odgovoran za akte nasilja .

U nedeljama koje su usledile, talas napada na imovinu i poslovne objekte u vlasništvu Albanaca proširio se i na razna druga mesta po Srbiji. Prema informacijama general majora Mladena Kuribaka, načelnika Uprave policije,¹¹ policija u Srbiji je registrovala 221 incident, koji je u vezi sa proglašenjem nezavisnosti Kosova, tokom perioda od 17. februara do 20. marta 2008. od kojih su većina napadi na imovinu.¹² U podacima se ne pravi razliku između etnički motivisanih incidenata i običnih krivičnih dela.

Međutim, čini se da napadi ne predstavljaju stav lokalnog stanovništva u mestima koje je *Human Rights Watch* posetio. Prema rečima albanskog vlasnika čije prodavnice su bile napadnute posle proglašenja nezavisnosti Kosova, većina građana je nastavila da posećuje njihove prodavnice posle proglašenja nezavisnosti Kosova. Iako se državna televizija nije oglašavala o napadima na poslovne objekte u vlasništvu manjina, nekoliko nezavisnih novinara i aktivista civilnog društva bilo je proaktivno u istraživanju i osudi napada, pišući članke i objavljujući saopštenja o napadima. Aktivisti za ljudska prava, u pratnji nacionalnog i regionalnog ombudsmana i gradonačelnika Sombora, organizovali su posetu tamošnjoj bojkotovanoj pekari u znak solidarnosti.

8 Dnevne novine *Kurir i Večernje Novosti* odnosile su se prema Kandićevoj kao “izdajnici” i “žene koje nema.” B92, “Istražiti Pretnje Nataši Kandić,” [“Investigation of the Threats Against Natasa Kandic”] 24. februar 2008,

http://xs4.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=24&nav_category=640&nav_id=286219 (pregledano 20. maja 2008).

9 BBC program na srpskom jeziku, “Jedna žrtva nereda u Beogradu,” [“One Victim of the Riots in Belgrade”] 22. februar 2008.

http://www.bbc.co.uk/serbian/news/2008/02/printable/080221_belgrade_kosovo.shtml (pregledano 20. maja, 2008).

10 *Blic*, “Ilić: Demokracija je i kada se razbije neki prozor na ambasadi,” [“Ilic: It is Democracy When Some Windows are Broken on the Embassies”] 20. februar 2008. You Tube, <http://youtube.com/watch?v=Z7Tv68QA6tQ&feature=related> (pregledano 25. maja 2008).

11 Načelnik Uprave policije je visoki predstavnik zadužen za sve uniformisane policajce u srpskoj policiji, koji čine veliku većinu snaga.

12 *Human Rights Watch* intervju sa generalom majorom Mladenom Kuribakom, načelnikom Uprave policije, Beograd, 24. april 2008.

Institucionalni i pravni okvir za istraživanje i procesuiranje etnički ili verski motivisanih dela

Struktura policije, procesuiranje i sudske vlasti

Policija

Policija u Srbiji, uključujući autonomnu pokrajinu Vojvodinu, je centralizovana. Ministar unutrašnjih poslova ima ovlašćenje da imenuje lokalne policijske komandire u opštinama. Zastupljenost etničkih manjina u srpskoj policiji je ispod zastupljenosti manjina u celokupnoj populaciji. U 2005. godini, *Human Rights Watch* je predložio Vladi Srbije da pojača napore kako bi obezbedila veću zastupljenost manjina u policiji u Vojvodini. U vreme pisanja ovog izveštaja, nivo zastupljenosti ostaje uporediv sa onom iz 2005.

Srpske vlasti su od 2004. godine, uz savetodavnu pomoć Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS), bile podsticane da reformišu policijske strukture i metode, uključujući uvođenje modela policije u lokalnoj zajednici. Ovaj pristup teži poboljšavanju saradnje i komunikacije između policije i lokalne zajednice kako bi se uspostavilo poverenje, smanjio strah i hapšenja, i time promovisalo operativno rešavanje problema. U njemu se naglasak stavlja na decentralizaciju kontrole, čime se lokalnim jedinicama daje veća autonomija. Važan aspekt je povećavanje mogućnosti u istraživanju krivičnih dela počinjenih iz mržnje. Model policije u lokalnoj zajednici je bio primenjen i u drugim postkonfliktnim oblastima, uključujući Bosnu i Kosovo, što je bilo motivisano željom da se poboljša saradnja policije i građana, a naročito sa manjinskim zajednicama.

Tokom poslednje četiri godine, OEBS je organizovao brojne pilot obuke koje su vodili međunarodni stručnjaci za odabrane grupe policajaca visokog ranga.¹³ Ovo je samo prvi, mali korak ka obučavanju celokupnih policijskih snaga, a nacrt velike reforme policije se još uvek očekuje od Ministarstva unutrašnjih poslova. U vreme pisanja ovog izveštaja, reforme još uvek nisu usaglašene, i ne postoji vremenski period za njihovu implementaciju.¹⁴

Prema jednom međunarodnom predstavniku bliskom tom procesu, otpor postoji na višim nivoima unutar Ministarstva unutrašnjih poslova, navodno zbog straha da bi reforme eventualno dovele do decentralizacije policijskih struktura i širenja ovlašćenja izvan

¹³ *Human Rights Watch* telefonski intervju sa međunarodnim predstavnikom koji radi u Srbiji, 19. maj 2008.

¹⁴ *Human Rights Watch* e-mail prepiska sa međunarodnim predstavnikom u Beogradu, 19. avgust 2008.

Beograda. Čini se da promena vlasti u julu i imenovanje novog ministra unutrašnjih poslova nije promenila ovakvu situaciju.¹⁵

Human Rights Watch je pisao načelniku Uprave policije u avgustu 2008. tražeći da prokomentariše status policijskih reformi (vidi Prilog II). Odgovor načelnika ukazao je na niz tekućih mera o poboljšanju veza između policije i manjinskih zajednica, uključujući radionice obuke za policajce, uspostavljanje lokalnih “odбора i saveta za bezbednost” zajedno sa predstavnicima manjinskih zajednica, i aktivnosti na privlačenju pripadnika manjina za rad u policiji.¹⁶ Iako dobrodošle, ove mere tek treba da se pretoče u delotvornu istragu o napadima na manjine ili veću manjinsku zastupljenost u policiji. Preduzete mere se ne mogu smatrati sveobuhvatnim uvođenjem modela policije u lokalnoj zajednici, između ostalog iz zbog toga što je policija još uvek centralizovana.

Krivični sudovi i javna tužilaštva

Srbija je podeljena na okruge. Okruzi su podeljeni na opštine. Većina okruga i opština imaju svoje krivične sudove i tužilaštva. Okružne i opštinske sudije bira srpski parlament u glavnom gradu Beogradu. Okružni sudovi, što je pravilo, imaju nadležnost nad krivičnim delima koja se mogu kazniti zatvorskom kaznom dužom od deset godina, dok opštinski sudovi imaju nadležnost da sude za manje prekršaje. U srpskom zakonu se navode konkretna dela koja su, iako ne povlače za sobom više od deset godina zatvorske kazne, u nadležnosti okružnih sudova. Podstrekivanje etničke, rasne i verske mržnje je jedan od tih krivičnih dela.

Sudije za prekršaje

Manji prestupi, definisani kao “prekršaji”, se rešavaju izvan krivičnog pravosudnog sistema od strane prekršajnih sudija, koje imenuje srpska izvršna grana vlasti. Uprkos njihovim formalnim titulama, oni nisu članovi sudstva. Administrativne službe, inspektorati i druga tela “sa javnim nadležnostima” su odgovorni za pokretanje prekršajnih postupaka.

Zakon o prekršajima, koji je usvojen 2006. godine, a stupio na snagu 1. januara 2007., identifikuje prekršaj kao “protivpravnu skrivljeno izvršenu radnja koja je propisom nadležnog organa određena kao prekršaj”.¹⁷ Prekršaji se mogu propisivati zakonom ili uredbom skupštine opštine ili grada. Prekršajne sankcije čine: kazne, upozorenja, naredbe suda i popravne mere. Prema Zakonu o prekršajima, “novčana kazna, kazna zatvora, rad u

15 *Human Rights Watch* e-mail prepiska sa međunarodnim predstavnikom koji radi u Srbiji.

16 Pismeni odgovor Uprave policije Srbije *Human Rights Watch*-u, 16. septembra 2008.

17 Zakon o prekršajima Srbije, <http://www.undp.org.yu/tareas/reports/details.cfm?id=119&navPage=6> (pregledano 1. septembra 2008).

zajednici ili kazneni bodovi, uključujući oduzimanje vozačke dozvole, mogu biti izrečeni za dati prekršaj“.¹⁸

Ovaj dopunjeni Zakon o prekršajima se ne razlikuje od stare verzije u pogledu određivanja vrste kažnjivih postupaka, a odredbi za pojedine prekršaje su identične. Jedna bitna promena u novom Zakonu o prekršajima je odredba koja unapređuje prekršajni sistem, a kojom se unapređuju prekršajne sudije u članove sudstva. Međutim, ova odredba tek treba da bude primenjena u vreme pisanja ovog izveštaja.¹⁹

Sudije za prekršaje rade u većini opština Srbije. Žalbe na njihove odluke se upućuju prekršajnim većima kojih ima širom Srbije.²⁰ Prekršajno veće u Novom Sadu, na primer, razmatra žalbe na odluke prekršajnih sudija u Vojvodini.

Istraga i prekršajno ili krivično gonjenje

U Srbiji, odgovornost za vođenje istraga je podeljena između policije, istražnih sudija i tužilaca. Nedostatak ovog sistema je da dovodi do konfuzije oko toga ko vodi postupak i ko ima konačnu nadležnost nadzora. Novi krivični zakon omogućava tužiocima i istražnim sudijama da rade sa policijom, i da bliže nadgledaju njihove aktivnosti.

Postupak kreće kada policija dobije prijavu o navodno počinjenom delu. Ona je odgovorna za vođenje preliminarne istrage radi prikupljanja inicijalnih informacija o datom slučaju. Na osnovu preliminarne istrage, policija procenjuje da li ima mesta za pravni postupak.

Po zakonu, postoje četiri ovlašćena tela koja mogu da upute predmet na sud bilo kao prekršajno, bilo kao krivično delo: policija, prekršajne sudije, tužilaštvo i sudije u krivičnim sudovima. Policija može da uputi predmet ili javnom tužiocu ili prekršajnom sudiji, zavisno od njihove ocene o težini dela. Ako se policija odluči za prekršajnu tužbu, na prekršajnim sudijama je da odluče da li je dato delo krivično ili prekršajno. Tada prekršajni sudija može da se pozove na nenadležnost i prosledi predmet nadležnom javnom tužiocu. Prekršajni sudija može da završiti prekršajni postupak i prijaviti slučaj nadležnom krivičnom tužiocu. Ovo se ne smatra ponovnim postupkom za isto delo (*double jeopardy*) zato što su prekršajni postupci upravni, a ne sudski, te zato što utvrđivanje krivice ne povlači za sobom presudu po krivičnoj tužbi.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Dopunjene i trenutne verzije zakona o prekršajima dostupne su na veb stranici srpskog parlamenta, <http://www.parlament.sr.gov.yu/content/lat/akta/zakoni.asp> (pregledano 4. oktobra 2008).

²⁰ ABA CEELI, Uporedni-pravni pregled o osnovnim principima osnovnih načela o položaju tužilaštva, 21. februar 2007. http://www.abanet.org/rol/publications/serb_basic_principles_prosecution.pdf (pregledano 21. maja 2008).

U slučaju prijava za koje policija utvrdi da su krivične po svojoj prirodi, okružni tužilac mora da prihvati te prijave i prosledi ih istražnom sudiji koji će nadgledati policijsku istragu. Po novom krivičnom zakonu donetom u junu 2006. (stupio na snagu u junu 2007.), okružni tužilac može da preuzme ulogu sličnu onoj koju ima istražni sudija u smislu nadzora nad policijskom istragom. Ovakva nova uloga za tužioce dodatno deli odgovornost za istražni postupak, stvarajući poteškoće da se proceni gde leži odgovornost za eventualni zastoj u istrazi.

Istražni sudija tesno sarađuje sa policijom kako bi prikupio sve relevantne informacije za postupke i obezbedio dokaze.²¹ Tamo gde postoje dovoljni dokazi da se optužnica podrži, istražni sudija treba da preda slučaj tužiocu, koji priprema optužnicu. Uloga istražnog sudije se završava na ovom mestu. U pogledu incidenata koji su predstavljeni u ovom izveštaju, suđenja su pokrenuta od strane tužilaštava.²²

Procesuiranje etnički ili verski motivisanih dela

Postoje tri načina za procesuiranje etnički motivisanih dela. Prva opcija je da se osumnjičeni kazni za narušavanje javnog reda po krivičnim zakonu, kao što je to nasilno ponašanje ili učešće u grupnom nasilju.

Druga opcija je da se delo tretira kao prekršaj koji može obuhvatiti dela narušavanje javnog reda, koja su pod nadležnošću prekršajnih sudova (izvan krivičnog pravosudnog sistema), a koje vode opštinski tužioci.

Treći način je da se osumnjičeni kazni po osnovu člana 317 Krivičnog zakonika kojim se zabranjuje izazivanje etničke, rasne i verske mržnje. Da bi se prekršaj kvalifikovao kao krivično delo po članu 317 nije neophodno da je motiv počinioča mržnja. Krivična odgovornost, po članu 317, se pripisuje onda kada počinilac namerava da izazove mržnju, ili je znao da je moglo da dođe do mržnje, ali je bio bezobziran što je dovelo do mržnje ("svesni nehat"). Okružni sudovi imaju nadležnost nad krivičnim delima navedenim u članu 317, a kojima se bave okružni tužioci.

Human Rights Watch je prethodno zagovarao robusnije korišćenje člana 317 (člana 134 starog Krivičnog zakonika) da bi se obezbedilo da etnički i verski motivisani zločini rezultiraju

21 Krivični zakon Republike Srbije, <http://www.abanet.org/rol/news/news-serbia-cpc-training.shtml> (pregledano 1. septembra 2008).

22 Zakon o krivičnom postupku [Serbian Criminal Procedure Law],

[http://www.projuris.org/DOC/zakoni/krivicno_pravo/krivicni_postupak/01.ZAKONIK_O_KRIVICNOM_POSTUPKU_\(2006\).pdf](http://www.projuris.org/DOC/zakoni/krivicno_pravo/krivicni_postupak/01.ZAKONIK_O_KRIVICNOM_POSTUPKU_(2006).pdf) (pregledano 21. maja 2008).

krivičnim presudama protiv punoletnih osoba. U 2005. godini, izvestili smo da su većina krivičnih dela protiv nacionalnih manjina kao čin odmazde zbog dešavanja na Kosovu (antisrpski neredi) klasifikovani kao prekršajna dela, a u nekim slučajevima – kao obični nasilni prekršaji. Takva klasifikacija je za posledicu imala blage kazne - i u slučaju prekršaja, simboličnih kazni.

I pored donošenja Krivičnog zakonika 2006. godine, način na koji su etnički ili verski motivisana krivična dela sa procesuirana nije se još uvek promenio. U 2008. godini, član 317 (član 134 predašnjeg Krivičnog zakonika), kojim se zabranjuje podstrekivanje etničke, rasne i verske mržnje, još uvek nije korišćen za procesuiranje slučajeva međuetničkog nasilja.

Nepostojanje zakonodavstva za zločine počinjene iz mržnje

Štaviše, srpskom krivičnom zakonu još uvek nedostaje jasna odredba koja bi omogućila izricanje strožijih kazni za teže oblike etnički motivisanih krivičnih dela koju je *Human Rights Watch* preporučio 2005. godine. U članu 54 Krivičnog zakonika pod nazivom “Opšta pravila o odmeravanju kazne”, gde se navodi “sud treba da odmeri kaznu učiniocu krivičnog dela u granicama propisanim zakonom za to krivično delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja kao i sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno...”²³ Ali ni u članu 54, niti u bilo kojoj drugoj odredbi Krivičnog zakonika se izričito ne navodi da sud može da odmeriti strožiju kaznu za učinioca ako je žrtva bila meta zbog njegove ili njene stvarne ili percipirane rasne, verske ili etničke pripadnosti. Štaviše, u praksi, tužioci nisu skloni da tvrde da je etnički motiv faktor koji opravdava strožiju kaznu po članu 54, a sudije ne uzimaju takvu pobudu u obzir kada izriču kazne.²⁴

Međunarodno pravo ljudskih prava dopušta mogućnost, ali ne zahteva od država da usvoje zakon o “zločinu počinjenom iz mržnje”, te se jedino insistira na zabrani nasilja ili podstrekivanja takvih akata protiv bilo koje rase ili grupe ljudi druge boje kože ili etničkog porekla.²⁵ Po pravilu, zakoni o “zločinima iz mržnje” dopuštaju strožije kazne za teže oblike krivičnih dela počinjenih iz mržnje po osnovu rasne, etničke, verske ili druge pripadnosti. *Human Rights Watch* podržava donošenje takvog zakona dokle god se na odgovarajući način sprovodi kako bi se zaštitila prava svih etničkih, rasnih i drugih grupa.

²³ Krivični Zakon Republike Srbije, Novembar 2006,

<http://www.legislationline.org/upload/legislations/dc/a9/576c23dc41967e427086bf4c2b45.pdf> (pregledano 16. avgusta 2008).

²⁴ U poređenju, Krivični kod Hrvatske dopunjen 2006. sadrži takvu izričitu odredbu. Dopune Kaznenom zakoniku, *Službeni glasnik/Official Gazette*, br. 71/2006, 28. jun 2006, član 14 (dopunjen član 89).

²⁵ Ova odredba je odobrena članom 4 Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD) i član 20 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR).

Obaveze Srbije prema međunarodnom pravu ljudskih prava

Najjasnija izjava o dužnostima Srbije u području zaštite manjina izneta je u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Saveta Evrope²⁶, član 6 (2), koji predviđa:

“ Ugovornice se obavezuju da preduzmu odgovarajuće mere zaštite lica izloženih pretnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvima ili nasilju zbog svog etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta“.

Glavno nadzorno telo eksperata za ovu konvenciju, Savetodavni komitet, trenutno razmatra drugi po redu izveštaj Srbije. Zvanična poseta ovog komiteta Srbiji se očekuje od 3 -7. novembra 2008., kako bi ocenio poštovanje od strane Srbije ove konvencije.

Štaviše, član 4 Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD) i član 20 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR) sadrže zahtev o zabrani nasilja ili podsticanja takvih akata protiv rase ili grupe osoba druge boje ili etničke pripadnosti.

U članu 14 Protokola br. 12 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji je u Srbiji stupio na snagu 2005. godine, se kaže:

“Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status“.²⁷

Konačno, član 21 Deklaracije o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama jemči pravo pripadnika nacionalnih manjina da delotvorno učestvuju u kulturnom, verskom, društvenom i javnom životu, i pogotovo da učestvuju u donošenju odluka na nacionalnom i regionalnom nivou koji se tiču manjina kojima pripadaju ili regiona gde žive.²⁸

26 Srbija je nasledna država Federalne Republike Jugoslavije, koja je potpisala sporazum 11. maja 2001. Savet Evrope, http://coe.org/rs/eng/tdoc.sr/serbia-and-coe/conid_26 (pregledano 31 avgusta 2008).

27 Savet Evrope, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/177.htm> (pregledano 22. septembra 2008).

28 Deklaracija o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_minori.htm (pregledano 22. septembra 2008) .

U poslednjem izveštaju o Srbiji Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI), usvojen 14. decembra 2007. (objavljen 28. aprila 2008.), preporučuje se Srbiji da ratifikuje revidiranu Evropsku socijalnu povelju, koju je Srbija potpisala 2005. godine, a koja učvršćuje principe nediskriminacije za čitav niz prava navedenih u Povelji.²⁹

²⁹ Savet Evrope, Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI), Izveštaj o Srbiji usvojen 14. decembra 2007. i dostupan javnosti 29. aprila 2008., http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/serbia/serbia_cbc_3.asp#P209_44483 (pregledano 22. septembra 2008).

Napadi u februaru 2008. godine u Vojvodini

Većina napada koji su usledili posle proglašenja nezavisnosti Kosova protiv manjina dogodili su se u pokrajini Vojvodini. Pokrajina se nalazi na severu Srbije, između Hrvatske na zapadu, Mađarske na severu i Rumunije na istoku. Prema policijskoj statistici, 190 od 221 incidenta su bili povezani sa proglašenjem nezavisnosti Kosova (uključujući i one bez etničkih dimenzija), i zabeleženi su u februaru i martu u pokrajini Vojvodini. Sedamdeset i sedam incidenata registrovano je u Novom Sadu, 48 u gradu Somboru i 23 u Zrenjaninu.

Vojvodina je bila poprište dobrog dela slučajeva antimanjinskog nasilja između 2003. i 2005. godine. To se može objasniti činjenicom da je Vojvodina etnički najraznovrsnija oblast u Srbiji, što stvara mnoge mogućnosti za međuetničke interakcije, ali isto tako i mogućnosti za sukobe.

Ono što nasilje čini drugačijim u 2008. godini u odnosu na prethodne godine je da je imovina bila meta pre nego ljudi. U velikoj većini incidenata došlo je do oštećenja imovine pri napadima kamenicama i ciglama, od kojih je 56 registrovano u Novom Sadu, 41 u Somboru, 19 u Zrenjaninu i 11 u Kikindi.³⁰ Registrovano je šest napada gde su korišćeni molotvljevi kokteli, od kojih dva u Vojvodini (jedan u Sremskoj Mitrovici i jedan u Zrenjaninu). Drugi incidenti su bili ispisivanje grafita punih mržnje (15 u Novom Sadu, sedam u Somboru), anonimne pretnje i fizičke prepirke.³¹

Prema rečima Petra Lađevića, tadašnjeg direktora Kancelarije za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, od 56 registrovanih incidenata samo u Novom Sadu “ni u jednom nije bilo fizičkog nasilja, kao ni korišćenja eksploziva, a u većini incidenata koji su se desili se radilo o razbijanju prozora na poslovnim objektima u vlasništvu pripadnika manjina”.³²

Novi Sad

Na dan 17. februara 2008. održan je javni protest, koga su odobrile vlasti, u Novom Sadu, protiv proglašenja nezavisnosti Kosova. Sa 260.000 stanovnika, Novi Sad, glavni grad Vojvodine, je drugi po veličini grad u Srbiji, posle prestonice – Beograda. Statistički podaci potvrđuju njegovu reputaciju kao grada sa etnički najraznovrsnijim opštinama u zemlji, gde

³⁰ Sveukupno 171 od 221 incidenta širom Srbije bili su napadi na imovinu sa kamenjem i ciglama.

³¹ *Human Rights Watch* intervju sa glavnim generalom Mladenom Kuribakom, načelnik Uprave policije, Beograd, 24. april 2008.

³² *Human Rights Watch* intervju sa Petrom Lađevićem, direktorom Službe za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, Beograd, 22. april 2008. Lađević je napustio položaj posle promene u vladi 8. jula 2008.

Srbi čine 65,3% od celokupne populacije; osobe koje nazivaju sebe “Jugosloveni” (nacionalni identitet koji se povezuje sa bivšom jugoslovenskom komunističkom državom) čine ukupno 12,4%; Mađari 7,6%; Hrvati 3,3%; Slovaci 3,1%; Crnogorci 2,3%; Rusini 0,9%; i drugi (uključujući Albance i Rome) 5,1%.³³ Prema popisu stanovništva iz 2003. godine, bilo je 299 Albanaca koji žive u Novom Sadu.³⁴

Napadi na pekarnu “Vojvodina”

Prema rečima Drite Binaj, jedne od dva albanska vlasnika, pekara “Vojvodina” u Novom Sadu napadnuta je tri puta posle masovnih protesta 17. februara. Prvi put, neposredno posle protesta, napadači su razbili ciglama prozore, i staklo na pultu u pekari je takođe bilo razbijeno ciglama. Posle ovog napada policija je odmah došla na mesto događaja i izvršila uviđaj.³⁵

Nekoliko dana kasnije četiri mladića su došla sa bejzbol palicama, u kolima koja su na kratko parkirali ispred pekare, razbivši prozore i staklo na pultu, uništivši nameštaj i opremu. Takođe su zapalili prostorije i napustili mesto događaja.³⁶ Ukupna materijalna šteta je ogromna, koja takođe uključuje veliki neonski znak za čiju zamenu gospođa Binaj procenjuje da bi koštala oko 2.800 evra.³⁷

Napad je zabeležen pomoću bezbednosnih kamera. Prema rečima žrtve, lica izvršilaca napada su vidljiva na snimku. Kada je policija došla, gospođa Binaj im je pokazala snimak, ali snimak im nije dala jer “nije želela da se on izgubi”.³⁸ Novosadska policija je u pismenoj izjavi saopštila da nema beleške o snimku.³⁹ Prema rečima gospođe Binaj, novosadska policija nije preduzela nikakve akcije posle drugog incidenta.

Treći napad dogodio se tokom noći sledećeg dana kada su napadači razbili tek zamenjene prozore. Prema rečima gospođe Binaj, radnici u njenoj pekari su zbog nasilja bili uplašeni, te se nisu vratili na posao tako da je morala da zaposli nove radnike. Kao rezultat ponovljenih napada, pekara je izgubila neke od svojih mušterija, što je dovelo do dodatne materijalne štete u vidu izgubljenog prihoda.

33 E-mail od Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, datiranom 22. maja 2008.

34 Ibid.

35 Human Rights Watch intervju sa Dritom Binaj, Novi Sad, 8. april 2008.

36 Šteta je bila popravljena u vreme posete Human Rights Watch-a 8. aprila 2008, sa izuzetkom neon znaka.

37 *Human Rights Watch* je video polomljen znak tokom posete u 8. aprila 2008.

38 *Human Rights Watch* telefonski razgovor sa Dritom Binaj, 27. jun 2008.

39 Pismeni odgovor od novosadske policije odeljenja za informisanje *Human Rights Watch*-u, 19. jun 2008.

Human Rights Watch je stupio u kontakt sa okružnim tužiocem Brankom Atanacković kako bi se dodatno raspitao o ovom slučaju, i dobio je zvaničan odgovor 5. maja 2008. Okružni tužilac je obavestila *Human Rights Watch* da policija nije predala nijedan dokument u vezi sa napadima na poslovne objekte u vlasništvu Drite Binaj okružnom tužiocu do tog trenutka.⁴⁰

Human Rights Watch je dobio pismeni odgovor od novosadske policije o sprovedenim istražnim radnjama 19. juna 2008. Iako je Binaj rekla *Human Rights Watch*-u da policija nije preduzela nikakve akcije posle drugog napada, policija je tvrdila da je sprovela terensku istragu posle prvog i drugog napada, posle čega je "okružni tužilac okarakterisao napad kao krivično delo uništavanja imovine po članu 212 Krivičnog zakonika".⁴¹ Međutim, prema informacijama koje smo dobili od okružnog tužioca Branke Atanacković, nikakva krivična prijava nije podneta u vezi sa napadom na pekaru.⁴²

Human Rights Watch je ponovo kontaktirao pomenutog okružnog tužioca 2. septembra 2008. godine, i rečeno mu je da do tog dana nisu preduzeti nikakvi dodatni koraci u vezi sa tim predmetom.

*Napad na cvečaru, centar grada*⁴³

Human Rights Watch je razgovarao sa etničkim Albancem, vlasnikom cvečare na pijaci smeštenoj u centru Novog Sada.⁴⁴ Tokom noći kad se dogodio masovni protest, 17. februara, odlučio je da zatvori cvečaru ranije - oko 6 sati popodne, jer je verovao da će demonstranti proći u blizini njegove cvečare. Posmatrao je protest sa mesta preko puta svog poslovnog prostora.

Vlasnik je saopštio *Human Rights Watch*-u da je video grupu mladih, između 300-400 ljudi, koji su marširali, vrišteći i skandirajući tokom protesta. Njih je pratilo oko 30 policajaca. "U jednom trenutku, grupa demonstranata je krenula da lomi prozore moje cvečare", rekla je žrtva. "Posmatrao sam to sa druge strane ulice dok su oni to činili. Policija je samo posmatrala scenu i nije intervenisala. Kasnije, ja sam pronašao 52 cigle unutra i u blizini mog poslovnog prostora".⁴⁵

Ukupna materijalna šteta vlasnika cvečare, koja je bila obnovljena u vreme naše posete, procenjena je na 2.000 evra. Prema pismu koje je *Human Rights Watch* dobio od okružnog

40 Pismeni odgovor od novosadske okružne tužiteljke Branke Atanacković to *Human Rights Watch*-u, 5. maj 2008.

41 Pismeni odgovor od novosadske policije odeljenja za informisanje, 19. jun 2008.

42 Pismeni odgovor od novosadskog okružnog tužioca 23. maj 2008.

43 Vlasnik cvečare želi da ostane anonimn.

44 *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom cvečare, Novi Sad, 8. april 2008.

45 Ibid.

tužioca iz Novog Sada, krivični postupci povodom ovog slučaja nisu bili pokrenuti do maja 2008. godine.⁴⁶ *Human Rights Watch* je 11. avgusta pisao Upravi policije (vidi Prilog 1) s molbom da se izjasni u vezi sa tvrdnjom da policija nije reagovala kada su demonstranti razbijali prozore. Odgovor dobijen 16. septembra (vidi Prilog 3) nije pružio nikakve informacije o tom slučaju.

*Napadi na pekaru, centar grada*⁴⁷

Human Rights Watch je takođe razgovarao sa drugim vlasnikom pekare koja se nalazi u centru grada Novog Sada. Njegova pekara je napadnuta u dva različita navrata. On je izjavio *Human Rights Watch*-u da se prvi napad dogodio tokom noći nakon masovnog protesta održanog 17. februara. Prihvativši savet policije, vlasnik nije zatvorio pekaru ranije kako bi izbegao izazivanje sumnje da je otišao ranije kući na proslavu [proglašenja nezavisnosti Kosova]”.⁴⁸ Te noći, vlasnik je video grupu od oko 100 demonstranata koja je prošla pored njegove pekare tokom protesta. Neki od njih su bacali kamenice i cigle na pekaru, lomeći prozore i staklo. Prema rečima žrtve, policija ih je pratila i morala je videti šta se dešavalo, ali nije reagovala. *Human Rights Watch* je 11. avgusta 2008. pisao Upravi policije (vidi Prilog 1), tražeći da se izjasni u vezi sa tvrdnjom da policija nije uspeła da reaguje kada su demonstranti napali pekaru. Odgovor dobijen 16. septembra (vidi Prilog 3) nije pružio nikakve informacije o ovom slučaju.

Pet dana kasnije (noći između 22. i 23. februara), dok je vlasnik bio odsutan, grupa muškaraca u automobilu zaustavila se ispred njegove pekare. Prema rečima vlasnika, koji nije bio svedok incidenta, grupa je polomila prozore, i pokušala da zapali pekaru.⁴⁹ Jedan od suseda je pozvao policiju koja je brzo došla i ugasila vatru.

Osam dana posle drugog napada, policajci u civilu redovno su patrolirali u okolini pekare. Petar Lađević, direktor Službe za ljudska i manjinska prava, posetio je vlasnika pekare dan posle drugog napada, zajedno sa lokalnim policijskim komandantom.⁵⁰ Posle ove posete nije bilo više napada na pekaru.⁵¹

46 Pismo od novosadsko okružnog tužioca Branke Atanacković to *Human Rights Watch*-u, 5. maja 2008.

47 Vlasnik pekare beli da ostane anonimn.

48 *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom pekare, Novi Sad, 9. april 2008.

49 *Human Rights Watch* nije bio u mogućnosti da intervjuiše suseda koji je bio svedok podmetanja požara, 22-23. februara 2008.

50 *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom pekare, Novi Sad, 9. april 2008.

51 *Human Rights Watch* je ponovo kontaktirao vlasnika pekare telefonom, 27. jun 2008.

Napadi u drugim delovima Vojvodine

Dok su ovi napadi, dokumentovani u Novom Sadu, počinjeni tokom i neposredno posle javnih protesta, većina napada u drugim gradovima, koje je *Human Rights Watch* zabeležio, dogodili su se izvan konteksta protesta. U svakom od mesta koje je *Human Rights Watch* posetio, broj etničkih Albanaca je veoma mali i čini manje od 1% ukupne populacije. Nekoliko poslovnih objekata u vlasništvu Goranaca i jedan u vlasništvu Turčina su bili napadnuti, ali poslovni objekti u vlasništvu Albanaca pokazali su se kao glavna meta.⁵² Ponovljeni broj napada na iste objekte pokazuje da incidenti detaljno opisani dole možda nisu bili spontani, već pažljivo isplanirani.

Zrenjanin

Zrenjanin, grada sa približno 80.000 stanovnika, se nalazi u istočnom delu Vojvodine. Populaciju grada, prema skorašnjem popisu, čini 70,9% Srba, 14,55% Mađara, 2,44% lica koji se izjašnjavaju kao Jugosloveni, 1,98% Roma i 78 Albanaca.⁵³

Snežana Ilić, lokalna aktivistkinja za ljudska prava iz Centra za razvoj civilnog društva u Zrenjaninu, izvestila je da je 12 pekara u vlasništvu Albanaca u Zrenjaninu bilo napadnuto tokom perioda od 10 dana nakon 17. februara.⁵⁴

Napadi na pekaru "Zrenjaninka"

Burim Binaj poreklom je sa Kosova i već 28 godina živi u Zrenjaninu. Njegova pekara, "Zrenjaninka", nalazi se na periferiji grada. Pekara gospodina Binaja napadnuta je u tri odvojena slučaja tokom nedelje nakon proglašenja nezavisnosti Kosova. Svaki put, prozori i izlog su bili polomljeni ciglama i kamenicama. Svi napadi dogodili su se tokom noći. Ista pekara je bila uništena 1999. i 2004. godine.⁵⁵ Vlasnik pekare je prijavio materijalnu štetu koju je procenio da iznosi 3.500 evra. *Human Rights Watch* je uočio da je izlog bio polomljen, te da nije bio popravljen u potpunosti (daske su bile postavljene na izlogu). "Ako ovo nastavi da se dešava, moraću da odem", vlasnik je rekao *Human Rights Watch*-u.⁵⁶

Gospodin Binaj je obavestio *Human Rights Watch* da ga je posetio Petar Lađević, direktor Službe za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, nekoliko dana posle drugog napada.

⁵² Prema ne Albanskim žrtvama i prema biznismenu Albanske etičnosti intervjuisanim od strane *Human Rights Watch*-a, Gorani i Turci su bili napadnuti zbog "konfuzije napadača" koji smatraju da svako sa Kosova je Albanac.

⁵³ E-mail od Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maja 2008.

⁵⁴ *Human Rights Watch* intervju sa Snežanom Ilić, aktivistkinja za ljudska prava, Centar za razvoj civilnog društva u Zrenjaninu, 7. april 2008.

⁵⁵ Tokom anti-albanskog nasilja prateći NATO bombardovanje Srbije 1999. i antisrpskih nereda na Kosovu 2004.

⁵⁶ *Human Rights Watch* intervju sa Burim Binaj, Zrenjanin, 7. april 2008.

Napad na pekaru "Zlatni Klas"

Čazim Hodžaj je vlasnik četiri pekare u Zrenjaninu, od kojih su dve napadnute posle proglašenja nezavisnosti Kosova. Prva pekara koja je napadnuta zove se "Zlatni Klas" i nalazi se u centru grada. Na dan 18. februara, oko 23 sata, jedan mladić je bacio kamenice na njegovu pekaru, razbivši prozore i izlog. Napad je snimljen pomoću bezbednosne kamere, a identitet počinioca nedela se navodno ne može utvrditi na snimku. Druga pekara koja pripada gospodinu Hodžaju napadnuta je u tri odvojena navrata, svaki put tokom noći bez očevidaca.⁵⁷ Prema rečima vlasnika, policija je redovno obilazila područja u okolini pekara posle napada. *Human Rights Watch* je 11. avgusta pisao Upravi policije (vidi Prilog 1) s pitanjem da li je policija teretila ikoga za napad na pekaru "Zlatni Klas", da li je policija bila upoznata s tim slučajem, i da li je videla snimak napada. Odgovor koji je stigao 16. septembra (vidi Prilog 3) nije sadržao informacije o tom slučaju.

Gospodin Hodžaj pripisuje odgovornost za napad na njegovu prodavnicu diskursu mržnje koji su "nacionalistički političari proširili." Pohvalio je ponašanje većine građana, koji su nastavili da kupuju hleb u njegovoj prodavnici. "Onog dana kada budu prestali da dolaze, ja neću imati više mesto ovde," rekao je on.⁵⁸

Novi Bečej

Novi Bečej je mali grad u Vojvodini, na severu Srbije. Novi Bečej ima populaciju od oko 14.500 ljudi. Njegovo stanovništvo čini 61,36% Srba, 26,63% Mađara, 2,68% Roma, i 2,44% Jugoslovena. Prema podacima iz popisa stanovništva, samo 14 Albanaca živi u opštini.⁵⁹

Napadi na pekaru "Plavi Jadran"

Fatim Dačaj je vlasnik pekare "Plavi Jadran" u Novom Bečeju. Njegova pekara je bila napadnuta tri puta: prvi put u noći 20-21. februara, drugi put u noći 22-23. februara, i treći put u noći 29. februara - 1. marta. Prema rečima Dačaja, policija je navodno uhapsila maloletnog počinioca ovog dela osumnjičivši ga da je pokušao da nogom udari u prozore tokom trećeg napada.

Vlasnik je rekao *Human Rights Watch*-u da nije bio upoznat sa bilo kojim tužbama ili disciplinskim merama preduzetim protiv počinitelja. Tokom drugog napada, cigla bačena na stakleni prozor ranila je brata žrtve. Vlasnik je procenio da ukupna materijalna šteta iznosi 500 evra. *Human Rights Watch* je uočio da je staklo na izlogu napuklo na nekoliko mesta, te da

⁵⁷ *Human Rights Watch* intervju sa Čazim Hodžajem, Zrenjanin, 7. april 2008.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ E-mail Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maja 2008.

je bilo prekriveno papirom. Niko ga nije kontaktirao u vezi sa obeštećenjem u vreme kada je *Human Rights Watch* obavio razgovor s njim.⁶⁰

U većini slučajeva, žrtve koje je *Human Rights Watch* intervjuisao, bile su zainteresovane da dobiju obeštećenje (naročito oni koji nisu imali osiguranje), ali su bili nevoljni da se obrate nadležnim vlastima ili pitaju za informacije o procedurama zbog straha da bi izazvali “više problema” ili “izgledali pohlepni.”⁶¹

Tokom nekoliko dana nakon prvog napada, policija je svoja patrolna kola parkirala ispred pekare. Drugi napad desio se tokom promene smene policije koja je patrolirala, neposredno nakon što je prvi policijski automobil otišao, a i nekoliko minuta pre nego što su druga patrolna kola stigla. Tokom promene smene, pekara je ostala samo nekoliko minuta bez nadzora.⁶²

Human Rights Watch je 11. avgusta 2008. godine pisao Upravi policije (vidi Prilog 1) kako bi se dodatno raspitao o slučaju, i tražio je da se potvrdi da li je osumnjičeni uhapšen, da li su drugi osumnjičeni identifikovani, i da li su tužbe podnete protiv bilo koga u ovom slučaju. Odgovor koji je stigao 16. septembra (vidi Prilog 3) nije sadržao nikakve informacije o slučaju.

Vlasnik pekare je pokušao da stupi u kontakt sa opštinskim vlastima nekoliko puta da bi razgovarao o svojoj situaciji i video da li je “bilo šta moguće učiniti kako bi se zaštitio”.⁶³ On je saopštio *Human Rights Watch*-u da, uprkos njegovim naporima, niko iz opštinskih vlasti nije pokazao interesovanje za njegov položaj. On je dodao da su napadi učinili da se oseća ugroženim i nepoželjnim u zajednici:

“Mada je većina nastavila da se ophodi dobro prema meni, nisam mogao a da ne pomislim: „Zašto ja smetam nekima od njih?“ Živim ovde već mnogo godina, dobar sam biznismen i građanin, i često sponzoršem događaje u zajednici, često pomažem žensku omladinsku sportsku ekipu u lokalnoj školi. Zapošljavam ljude iz svih etničkih zajednica, ali nekako ništa što ja radim ne izgleda da je dovoljno...”⁶⁴

60 *Human Rights Watch* intervju sa Fatimom Dačaj, Novi Bečej, 7. april 2008.

61 Ovo objašnjenje je izneto *Human Rights Watch*-u od strane skoro svih intervjuisanih žrtava.

62 *Human Rights Watch* intervju sa Fatimom Dačaj, Novi Bečej, 7. april 2008.

63 Ibid.

64 Ibid.

Human Rights Watch je razgovarao sa drugim vlasnikom jednog poslovnog objekta, etničkim Albancem iz Novog Bečaja, čija imovina je bila napadnuta i uništena. Vlasnik nije dao saglasnost da se bilo koje informacije u vezi sa njegovim slučajem objave, strahujući za svoju bezbednost i ono što je nazvao “mogućim posledicama” neodređene prirode.⁶⁵

Sombor

Sombor se nalazi na severozapadu Vojvodine i ima približno 52,000 stanovnika. Populaciju čine 64,09% Srba, 7,27% Mađara, 6,46% Jugoslovena, 6,21% Hrvata, i 4,32 Bunjevaca⁶⁶, i približno 100 Albanaca.⁶⁷

Napad na i bojkot pekare “Dva Brata”

Shtjefen Kerhoni, vlasnik nekoliko pekara i restorana u Somboru, doživeo je bojkot, jedne od njegovih pekara, koji je trajao nedelju dana, što je bila posledica inicijative jedne grupe ljudi koja je javno pozvala na bojkot i proglasila porodicu Kerhoni dobavljačima oružja i droge za kosovske Albance. Nekoliko ljudi je demonstriralo ispred pekare tokom nedelju dana što ukazuje da je postojao element planiranja.

Na dan 17. februara, posle proglašenja nezavisnosti Kosova, policija je stupila u kontakt sa Kerhonijem i tražila je od njega da prijavi bilo kakav incident. Sledećeg dana, u centru Sombora, održan je protest. U neko doba te noći, prozori pekare “Dva Brata” su bili polomljeni od strane nepoznatih počinitelja. Policija je reagovala tako što je poslala patrolna kola ispred pekare i kuće gospodina Kerhoni, koja su tamo bila parkirana tokom 5-6 dana nakon napada.

Na dan 22. februara, bojkot pekare “Dva Brata” je započeo. Nekoliko mladića (za koje je vlasnik ocenio da imaju 20 do 25 godina) je delilo besplatan hleb ispred pekare zajedno sa lecima kojima pozivaju na bojkot njegove pekare, a koja, prema navodima u letku, “finansira nabavku oružja i droge na Kosovu”.⁶⁸ Tokom te nedelje, na kući gospodina Kerhoni, koja se nalazi u drugom delu grada, su ispisani pogrđni anti-albanski grafiti.⁶⁹

65 *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom poslovnog objekta iz Novog Bečaja, 7. april 2008.

66 Bunjevci su etnički Sloveni poreklom iz Dalmacije (u Hrvatskoj) i Hercegovine (u Bosni).

67 E-mail od Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maja 2008.

68 *Human Rights Watch* intervju sa Shtjefin Kerhoni, Sombor, 10. april 2008.

69 *Human Rights Watch* je video i grafite i primerke letaka.

O bojkotu u Somboru su izveštavali srpske novine i TV stanice, uključujući Blic, Danas i B92 kao i lokalne novine.⁷⁰ Gradonačelnik Jova Slavković, republički ombudsman Saša Janković, vojvođanski ombudsman Petar Teofilović, i nekoliko aktivista za ljudska prava iz lokalne zajednice i Beograda organizovali su posetu Somboru 4. marta 2008. u znak solidarnosti tokom koje su zajedno doručkovali u bojkotovanoj pekari.⁷¹

Prema rečima vlasnika, neke mušterije su nastavile da kupuju u pekari, uprkos postojećoj pretnji i akciji muškaraca koji su organizovali bojkot. Međutim, neke stalne mušterije su prestale da dolaze. Gospodin Kerhoni je izjavio da je, povrh štete zbog polomljenih prozora, izgubio i redovne mušterije i značajan deo poslovanja: "Moja pekara radi samo sa 65 do 80% od svog uobičajenog kapaciteta od tada [bojkota]".⁷² U vreme pisanja ovog izveštaja, niko nije stupio u kontakt sa gospodinom Kerhoni u vezi sa obeštećenjem za štetu nastalu tokom noći za vreme protesta. Niti je on stupio u kontakt sa vlastima u vezi sa obeštećenjem. Rekao je *Human Rights Watch*-u da je privođenje pravdi osoba odgovornih za napad na njegovu imovinu njegova glavna briga, a ne obeštećenje.⁷³

Na dan 1. septembra 2008., *Human Rights Watch* je ponovo stupio u kontakt sa Slobodanom Dimitrijevićem, zamenikom okružnog tužioca u Somboru, kako bi se raspitao o slučaju. On je rekao da okružni sudija nije otvorio slučaj "zbog nedostatka dovoljnih dokaza da su akcije koje su se dogodile [bojkot i fizički napad] bile zasnovane na mržnji po nacionalnoj pripadnosti".⁷⁴ Za uvredljive grafite ispisane na žrtvinoj kući, okružni tužilac je našao dovoljan motiv za etnički motivisanu mržnju i zatražio je od policije da istraži slučaj, te da ga izvesti o rezultatima. Policija nije uspeła da identifikuje nijednog počinioća.

70 *Gradanski List* (lokalne novine u Somboru), "Tadić zahteva pronalaženje organizatora i inspiratora akcije protiv somborskih Albanaca," ["Tadic requests investigation of the organizers and instigators of actions against Albanians from Sombor"] 20. mart 2008, <http://www.gradjanski.co.yu/navigacija.php?vest=19116&najcitiranje=1> (pregledano 21. maja 2008).

Blic, "Leci uznemirili Somborce," ["Pamphlets Upset People from Sombor"] 21. mart 2008, <http://www.blic.co.yu/drustvo.php?id=34817> (pregledano 21. maja 2008).

Danas, "Prelamanje visoke politike na običnim ljudima," ["High Politics Trickling Down to Normal People"] 4. mart 2008, <http://www.danas.co.yu/20080304/terazije1.html> (pregledano 21. maja 2008).

71 B92, "Sombor: Doručak u pekari Albanaca," ["Sombor: Breakfast in an Albanian Bakery"] 5. mart 2008, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=03&dd=05&nav_id=287759&nav_category=11 (pregledano 21. maja 2008).

72 *Human Rights Watch* intervju sa Shtjefin Kerhoni, Sombor, 10 april 2008.

73 Ibid.

74 *Human Rights Watch* telefonski razgovor sa Slobodanom Dimitrijevićem, zamenik okružnog tužioca u Somboru, 1. septembar 2008.

Kikinda

Kikinda je grad u severoistočnom delu Vojvodine, u blizini granice sa Rumunijom. Stanovništvo od 41.000 ljudi čini 74,68% Srba, 12,62% Mađara i 3,23% Jugoslovena. Prema popisu, u Kikindi još živi 841 Rom i 56 Albanaca.⁷⁵

Četiri albanska i jedan turski vlasnik čiji su poslovni objekti bili napadnuti u Kikindi tokom februara 2008. pristali su da razgovaraju sa *Human Rights Watch*-em pod uslovom da se ne obelodanjuje njihov identitet. U svakom od ovih slučajeva, napad se desio tokom noći, bez očevidaca koji bi identifikovali počinioc.⁷⁶

Jedan od vlasnika je govorio *Human Rights Watch*-u o protestu koji se desio ispred kuće vlasnika. Oko 300 učenika jedne osnovne škole, u pratnji nekoliko učitelj-a/ica, stajalo je oko pola sata ispred njegove kuće. Nekoliko dece bacilo je kamenice na njegovu kuću, polomivši jedan od prozora.⁷⁷ Policija je bila prisutna, ali nije intervenisala kada su kamenice bačene. Policija je, ipak, tokom nekoliko dana nakon protesta, čuvala kuću.

Human Rights Watch je 11. avgusta 2008. godine pisao Upravi policije (vidi Prilog 1), tražeći da potvrdi da li je bilo ko od osumnjičenih uhapšen posle incidenta. Odgovor koji je stigao 16. septembra (vidi Prilog 3) nije sadržao informacije o slučaju.

Nekoliko časova posle protesta, direktor škole je posetio žrtvu i izvinio se. On je demonstrante opisao kao "huligane". Žrtva, međutim, nije bila uverena da je njegovo objašnjenje bilo adekvatno:

"Ta deca su iz škole koju moja deca pohađaju. Oni su došli u pratnji svojih učitelja. Pa kako onda kasnije direktor može da dođe i da mi kaže da su bili slučajni huligani? Osećam veliku žalost zbog moje dece, oni razumeju da se nešto loše dešava, pitali su me zašto, a ja ne znam šta da im kažem".⁷⁸

Prema saznanju žrtve, nikome (tj. niko od učenika, niti profesora) od učesnika u protestu nije izrečena disciplinska mera. *Human Rights Watch* nije mogao da stupi u kontakt sa direktorom škole.

⁷⁵ E-mail Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maj 2008.

⁷⁶ *Human Rights Watch* odvojeni intervjui sa albanskim i turskim vlasnicima poslovnih objekata, Kikinda, 9. april 2008.

⁷⁷ *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom poslovnog objekta, Kikinda, 9. april 2008.

⁷⁸ Ibid.

Žrtva je rekla *Human Rights Watch*-u o svojim naporima da se integriše u zajednicu aktivnim učestvovanjem u društvenom životu kroz sponzorisanje različitih sportskih događaja. On je rekao *Human Rights Watch*-u da ga je posebno rastužilo to što je bio meta uprkos tim naporima.⁷⁹

Subotica

Subotica je drugi po veličini grad u Vojvodini, sa približno 100.000 stanovnika. Nalazi se na severu Vojvodine, oko 10 kilometara od granice sa Mađarskom. Subotica je multietnički grad u kome živi 34,99% Mađara, 26,25% Srba, 10,87% Bunjevaca, 10,43% Hrvata, 1,60% Crnogoraca i 1,17% Roma. Prema podacima iz popisa, u njemu živi i 256 albanskih stanovnika.⁸⁰

Napad na pekaru, centar grada

Pekara u vlasništvu Albanca, u centru grada, napadnuta je u noći 17. februara, tokom koje su neke grupe pojedinaca protestovale na ulicama. Policajci su stajali ispred pekare dok su demonstranti prolazili. Uprkos prisustvu policije, kamenje i cigle bačeni su ka pekari, polomivši prozor i staklo na pultu. Prema rečima žrtve, prisutna policija je bila svedok napada, ali nije reagovala.⁸¹

Posle ovog incidenta, dva uniformisana policajca su čuvala poslovni prostor tokom sledećih pet dana. Vlasnik je rekao *Human Rights Watch*-u da nije bio upoznat sa bilo kojim akcijama preduzetim kako bi se odgovorni identifikovali ili optužili.

Vlasnik je rekao da je razgovarao sa policijom u dva navrata pitajući o tome zašto nisu reagovali kad su već bili svedoci da demonstranti nanose štetu njegovoj pekari. Odgovor koji je dobio bio je da je policija imala naređenje da ne interveniše ako napad za posledicu ima samo materijalnu štetu.⁸² Ovu tvrdnju je oštro odbacio načelnik Uprave policije u Beogradu koji je rekao da takva naređenja nisu bila data.⁸³

Uprkos pružene policijske zaštite u danima koji su usledili posle 17. februara, vlasnik se nije osećao sigurnim, kako na radnom mestu tako i u stambenom delu kuće tokom noći (njegova porodica živi na spratu iznad pekare). Požalio se na atmosfera u kojoj je sve dopušteno što je proisteklo iz podstrekavajućih izjava nekih srpskih političara:

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ E-mail od Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maja 2008.

⁸¹ *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom pekare u Subotici, 10. aprila 2008.

⁸² Ibid.

⁸³ *Human Rights Watch* intervju sa generalom majorem Mladenom Kuribakom, načelnik Uprave policije, Beograd, 24. april 2008.

“Imao sam dva policajca ispred svoje kuće, ali se nisam osetio sigurnim. Video sam na državnoj TV stanici predstavnike vlade da govore kako ljudi kao ti koji su napali moju prodavnicu nisu huligani već patriote koje su gnevne zbog Kosova. Ponekad pomislim da bih, ako mi neko ponudi dobru cenu za moj biznis, verovatno poveo svoju porodicu negde gde je sigurnije, a da bih mogao da živim kao ljudsko biće – ne ovako“.⁸⁴

Human Rights Watch je razgovarao sa još dva etnička Albanca, vlasnika poslovnih objekata iz Subotice, čija imovina je bila napadnuta i uništena. Vlasnici nisu dali saglasnost da se objave bilo koje informacije u vezi sa njihovim slučajevima, strahujući za bezbednost svojih porodica.⁸⁵

⁸⁴ *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom pekare u Subotici, 10. april 2008.

⁸⁵ Ibid.

Napadi u februaru 2008. godine izvan Vojvodine

Napadi na imovinu u vlasništvu Albanaca i drugih manjina nisu bili ograničeni na područje Vojvodine. *Human Rights Watch* je takođe posetio Kragujevac, Negotin i Bor, gradove izvan Vojvodine gde su se napadi desili. Srpski nezavisni mediji su izvestili o napadima u Čačku i Nišu.⁸⁶ Kao i u Vojvodini, veoma mali broj etničkih Albanaca žive u gradovima u centralnoj Srbiji gde su se napadi odigrali.

Kragujevac

Kragujevac je četvrti po veličini grad u Srbiji. Nalazi se u centralnoj Srbiji i središte je Šumadijskog okruga. Stanovništvo od 148.000 ljudi čine uglavnom Srbi uz mali procenat Crnogoraca, Hrvata i Roma. U opštini Kragujevac žive samo 32 Albanca.⁸⁷

Napad na buregdžinicu "Avala"

Abdul Murselji je Goranac⁸⁸, vlasnik buregdžinice "Avala" u Kragujevcu. Njegova prodavnica je kamenovana tokom noći 19. februara što je prouzrokovalo manju materijalnu štetu. Bio je ljut zbog napada i rekao je *Human Rights Watch*-u da "niko neće uspeti da ga zastraši", a počinioce je nazvao "ljudima čiji su mozgovi isprani govorom mržnje koje šire političari". Vlasnik je pohvalio policiju koja mu je pružila adekvatnu zaštitu tokom perioda od dve nedelje nakon napada. "Policijska kola su bila parkirana dan i noć ispred moje prodavnice", rekao je on. Rekao je da ga je policija obavestila da može da zatraži obeštećenje od opštine, mada se ovaj napad nije dogodio u kontekstu protesta.⁸⁹

Human Rights Watch je 11. avgusta 2008. godine pisao Upravi policije da bi se raspitao o ovom slučaju (vidi Prilog 1), tražeći informacije o tome da li je bilo ko od napadača identifikovan i da li je žrtva dobila obeštećenje. Odgovor dobijen 16. septembra (vidi Prilog 3) nije sadržao informacije o ovom slučaju.

⁸⁶ B92, "Neredi u gradovima Srbije," ["Riots in Cities of Serbia"] 19. februar 2008, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=19&nav_id=285477 (pregledano 27. maja 2008).

⁸⁷ E-mail od Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maja 2008.

⁸⁸ Gorani i slovenski Muslimani poreklom sa Gore na Kosovu. Imena Goranaca ponekad zvuče slično kao imena etničkih Albanaca, tako da neki Srbi mogu pogrešno da veruju da je Goranac Albanac.

⁸⁹ *Human Rights Watch* intervju sa Abdulom Murselijem, Kragujevac, 10. april, 2008.

*Napad na pekaru, centar grada*⁹⁰

Human Rights Watch je razgovarao sa vlasnikom jedne pekare koja se nalazi u Kragujevcu, u centru grada, koja je bila napadnuta dva puta tokom noći 17. februara što je za posledicu imalo materijalnu štetu od približno 100 evra. On je takođe dobio zaštitu od policije tokom 10 dana nakon ta dva napada, ali kaže da počinio napada nisu pronađeni, što ga zabrinjava, jer je zabrinut za bezbednost svoja dva deteta.⁹¹

Human Rights Watch je 11. avgusta 2008. godine pisao Upravi policije (vidi Prilog 1) tražeći informacije o tome da li je bilo ko od napadača identifikovan. Odgovor dobijen 16.

septembra (vidi Prilog 3) nije sadržao informacije o ovom slučaju.

Vlasnik je rekao *Human Rights Watch*-u kako je mislio da se njegov rad ceni u lokalnoj zajednici, te da je bio u mogućnosti da radi i tokom NATO bombardovanja Srbije 1999. godine kada je njegova pekara bila jedino mesto u području koje nije bilo zatvoreno, što je navelo mnoge da ga pohvale.⁹²

Human Rights Watch je takođe stupio u kontakt sa tri Albanca i Goranca, vlasnicima poslovnih objekata u Kragujevcu, čije su prodavnice bile napadnute. Jedan je odbio da razgovara sa *Human Rights Watch*-om, dok su ostala dvojica kratko potvrdili da su njihovi poslovni objekti bili napadnuti, ali nisu želeli da daju više informacija o napadima.⁹³ Niko od njih nije izneo bilo kakav razlog o tome zašto nisu želeli da razgovaraju sa nama.

Negotin

Negotin je grad na severoistoku Srbije i nalazi se u blizini tromeđe Srbije, Rumunije i Bugarske. Prema popisu stanovništva iz 2002., populacija opštine Negotin je 43.551 od čega je 88% Srba i 7% Vlaha.⁹⁴ Veoma mali broj albanskih porodica živi u tamo, i to od početka 1950-ih. Grad se smatra mirnim, a većih incidenata prema manjinama, uključujući etničke Albance, ranije nije bilo.

*Poslovni objekat u vlasništvu jednog Albanca, centar grada*⁹⁵

Human Rights Watch je razgovarao sa albanskim vlasnikom čiji je poslovni prostor bio kamenovan tokom noći 14-15. februara. Napad je za posledicu imao nekoliko polomljenih prozora. On nije bio prisutan u vreme napada, i nije video počinioce. U početku je prihvatio

⁹⁰ Vlasnik pekare je želeo da ostane anonimn.

⁹¹ *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom pekare, Kragujevac, 10. april 2008.

⁹² Ibid.

⁹³ *Human Rights Watch* intervju sa albanskim i goranskim vlasnicima poslovnih objekata u Kragujevcu, 10. april 2008.

⁹⁴ Email od Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maj 2008.

⁹⁵ Vlasnik poslovnog objekta želi da ostane anonimn, i ne želi da otkrije prirodu svog biznisa zbog straha da bi bio identifikovan.

napad kao izolovan akt “huligana”, popravio je sam štetu sledećeg dana i nije to prijavio ni policiji, niti opštini.

Međutim, 17. februara, oko ponoći, nekoliko osoba protrčalo je pored njegovog poslovnog prostora, koji je bio otvoren u to vreme, bacivši kamenice i cigle. Polomili su prozore i zaplašili mušterije koje su odmah otišle.⁹⁶ Vlasnik je bio prisutan tokom napada i pozvao je policiju koja je brzo došla na mesto događaja i izvršila uviđaj. Nekoliko dana nakon tog događaja, policija je bila prisutna obezbeđujući njegov poslovni objekat. I pored toga, vlasnik je rekao *Human Rights Watch*-u da je nekoliko radnika napustilo posao posle napada, te da je većina mušterija bila previše zastrašena da bi i dalje dolazila kod njega.

Nekoliko dana posle incidenta, rekao je vlasnik Human Rights Watch-u, grupa dece školskog uzrasta demonstrirala je ispred njegovog poslovnog prostora. Žrtva je saopštila da je bila previše uzbuđena da razgovara o detaljima tog incidenta, jer ga je incident veoma potresao, kao i njegovu porodicu:

“Posle [demonstracije dece školskog uzrasta] događaja, moje dete je došlo i pitalo me da li je u redu da ide u školu tog dana. To je bilo najgore od svega, mnogo gore nego gubitak radnika, mušterija i novca. Nisam znao šta da kažem. Moje dete je dovoljno veliko da razume šta se dešavalo”.

Prema rečima žrtve, nije bilo daljih akcija od strane policije ili opštine u vezi sa događajima opisanim gore. Žrtva je dala policiji informacije o mogućem identitetu napadača na njegov poslovni objekat, ali je dodao i da nije upoznat sa bilo kojim daljim akcijama preduzetim od strane policije u tom pogledu.⁹⁷

Human Rights Watch je 11. avgusta 2008. godine pisao načelniku Uprave policije (vidi Prilog 1) raspitujući se da li je policija dobila bilo koje indikacije od žrtve napada ili drugih svedoka o tome ko stoji iza napada, i da li je bilo ko od napadača identifikovan. Odgovor dobijen 16. septembra (vidi Prilog 3) nije sadržao informacije o tom slučaju.

Bor

Bor je grad na istoku Srbije, blizu Negotina i granice sa Rumunijom i Bugarskom. Bor ima 40.000 stanovnika - 72% Srba, 18% Vlaha, 3% Roma, 1% Makedonca i 115 Albanaca.⁹⁸

⁹⁶ *Human Rights Watch* intervju sa biznismenom, Negotin, 11. april 2008.

⁹⁷ *Human Rights Watch* intervju sa biznismenom, Negotin, 11. april 2008.

⁹⁸ E-mail Zavoda za statistiku Republike Srbije *Human Rights Watch*-u, 22. maj 2008

Human Rights Watch je razgovarao odvojeno sa dva albanska biznismena, čije pekare i poslastičarnice su bile napadnute posle 17. februara. Oni nisu bili prisutni tokom napada koji su se dogodili tokom noći. Jedan od automobila ovih poslovnih ljudi je oštećen kada su demonstranti bacali flaše, kamenje i cigle. Policija je reagovala na napade tako što je redovno patrolirala u okolini jednog poslovnog objekta i fizički je čuvala njihove poslovne objekte tokom perioda od dve nedelje nakon toga. Jedan od vlasnika, kome je naneta materijalna šteta od oko 700 evra, rekao je *Human Rights Watch*-u da mu je policija saopštila da će “dobiti nazad novac” bez naznake ko bi to mogao da bude odgovoran za isplatu obeštećenja. U vreme vođenja ovog intervjua, nijedna žrtva nije dobila obeštećenje, a nisu ni bili upoznati sa bilo kojim daljim zvaničnim akcijama koje se tiču napada.⁹⁹

Human Rights Watch je pisao načelniku Uprave policije 11. avgusta 2008. (vidi Prilog 1) pitajući da li je policija identifikovala napadače na dva poslovna objekta, i da li su žrtve dobile obeštećenje. Odgovor dobijen 16. septembra (vidi Prilog 3) nije sadržao informacije o tim slučajevima.

⁹⁹ *Human Rights Watch* intervju sa dva vlasnika poslovnih objekata, Bor, 11. april 2008.

Reagovanje policije

U nekoliko slučajeva, policija je pokušavala da zaštiti Albance i druge manjine posle proglašenja nezavisnosti Kosova, naročito posle prvog napada na datu osobu ili poslovni objekat. U većini slučajeva dokumentovanih u ovom izveštaju, poslovni objekti žrtava sa kojima je *Human Rights Watch* razgovarao, bili su pod nadzorom policijskih patrola u danima ili čak tokom čitavih nedelja nakon prvog napada.

Mada je razmeštanje policijskih patrola posle prvih napada kako bi sprečili dalji napadi za pohvalu, *Human Rights Watch* je zabrinut odsustvom proaktivne strategije za zaštitu manjina. S obzirom na iskustva iz 1999. i 2004. godine, nije bilo teško predvideti da posle proglašenja nezavisnosti Kosova može doći do nasilja nad manjinama, a pogotovo etničkim Albancima. Na većini mesta gde je došlo do problema, broj etničkih Albanaca je bio mali. Slanje policijskih patrola možda jeste sprečilo probleme, naročito nakon što su pojedine osobe i biznismeni bili ranije napadnuti tokom 1999. i 2004., a to je bio slučaj sa nekim vlasnicima poslovnih objekata u Novom Sadu.

U jednom slučaju, žrtva je izričito tvrdila kako mu je policija saopštila da je dobila naređenja da se reaguje samo ako je nečiji fizički integritet ugrožen tokom protesta.¹⁰⁰ Ovu tvrdnju je odbacio general major Mladen Kuribak, načelnika Uprave policije, na sastanku sa *Human Rights Watch*-om 24. aprila 2008. gde se govorilo o praćenju napada na manjine. Na tom sastanku, i u kasnijem pismenom zahtevu, *Human Rights Watch* je postavio pitanje o razlozima zbog kojih se nije intervenisalo kada su se napadi dešavali tokom demonstracija, kao u slučaju napada na cvečaru i pekaru u Novom Sadu, koji su opisani gore. General major Kuribak je rekao da naređenja nisu data iz centrale u Beogradu policajcima da ostanu pasivni u slučajevima napada na imovinu, te da reaguju u slučaju napada na pojedince.¹⁰¹ Međutim, on je dodao da tokom demonstracija, kada je bilo malo raspoloživih policajaca, nije bilo izvodljivo oštro intervenisati u slučajevima gde je samo imovina napadnuta.¹⁰² On je ponovio ovu poruku u odgovoru na pismo *Human Rights Watch*-a, objašnjavajući da je policija učinila sve što je bilo moguće kako bi osigurala javni red tokom demonstracija, ali da zbog veoma velikog broja demonstranata, nije mogla reagovati zbog broja raspoloživih policijskih službenika radi zaštite svakog objekta koji se našao pod pretnjom.¹⁰³

100 *Human Rights Watch* intervju sa vlasnikom pekare u Subotici, 10. april 2008.

101 *Human Rights Watch* intervju sa generalom majorem Mladenom Kuribakom, načelnikom Uprave policije, Beograd, 24. april 2008.

102 *Human Rights Watch* intervju sa generalom majorem Mladenom Kuribakom, načelnikom Uprave policije, Beograd, 24. april 2008.

103 Pismo generala majora Mladena Kuribaka, načelnika Uprave policije u Beogradu *Human Rights Watch*-u, 19. septembra 2008.

Ako bi se ovo i uvažilo, u najmanju ruku je prisustvo policije na protestima kada su se napadi dogodili trebalo da obezbedi odlične iskaze očevidaca - među policajcima - koji bi doprineli, tamo gde je to zakonski moguće, podnošenju krivičnih prijava protiv navodnih počinilaca.

U pismu poslatom policiji 11. avgusta 2008. (vidi Prilog 1), *Human Rights Watch* je zatražio dodatne informacije u vezi sa pojedinim slučajevima koji su opisani u ovom izveštaju. Odgovor nije sadržao komentar na pojedine navode ili informacije o statusu istraga i pojedinim slučajevima. Jednostavno je rečeno da je policija zajedno sa tužiocima preduzela odgovarajuće korake kako bi ustanovila činjenice, uhapsila osobe zatečene u uništavanju imovine, te da će činiti sve da identifikuju počinioce. Međutim, *Human Rights Watch* je i dalje zabrinut zbog toga što se čini da je policija učinila malo toga da identifikuje ili energično goni počinioce, uprkos činjenici da je u nekim slučajevima bila fizički prisutna kada su se napadi dogodili.

Prema podacima dobijenim od okružnog tužioca, izgleda da policijske istrage nisu uspele da u velikom broju slučajeva utvrde identitet napadača. Prema rečima načelnika Uprave policije, 24. aprila 2008., deset počinilaca je bilo osuđeno i novčano kažnjeno za incidente koji su proistekli iz protesta u vezi sa Kosovom, a pri čemu je došlo do uništavanja imovine. U svakom pojedinom slučaju, počinjeno delo je kvalifikovano kao prekršaj umesto kao krivično delo.¹⁰⁴ Nijedan od 10 počinilaca nije bio optužen u vezi sa incidentima koje je *Human Rights Watch* dokumentovao u ovom izveštaju. U nekim slučajevima, u istragama u kojima se nisu identifikovali napadači, krivične prijave su podnete protiv “nepoznatih učinilaca”. U mnogim drugim slučajevima navedenim u ovom izveštaju, nije jasno da li je potpuna istraga sprovedena.

Neuspeh da se identifikuju počinioce, čak i u slučajevima gde su bezbednosne kamere ili policija bili svedoci napada, sprečava žrtve da traže zadovoljenje putem krivičnih tužbi ili građanskih parnica radi odštete. To za posledicu ima dodatne nevolje žrtava, te se omogućava pojedinim počiniocima da izbegnu kaznu, a i doprinosi se stvaranju atmosferi nekažnjivosti za napade na manjine ili njihovu imovinu.

Prema rečima jednog međunarodnog zvaničnika, “ništa se ne događa [u Srbiji] bez jasnog nalog iz Beograda”.¹⁰⁵ U tom svetlu, presudno je da policijske starešine u Beogradu jasno prenesu lokalnim policijskim jedinicama (preko odgovarajućeg komandnog lanca) da zaštita manjina i temeljna istraga napada protiv njih bude prioritet.

¹⁰⁴ *Human Rights Watch* intervju sa generalom majorem Mladenom Kuribakom, 24. april a 2008.

¹⁰⁵ *Human Rights Watch* telefonski intervju sa međunarodnim predstavnikom koji radi u Srbiji, 19. maj 2008.

Reagovanje pravosuđa: Prekršajne sudije i okružni tužioci

Imajući u vidu da su ranije nasilni napadi na manjine uglavnom kvalifikovani kao prekršaji, *Human Rights Watch* je stupio u kontakt sa svim prekršajnim sudijama kao i sa okružnim tužiocima nadležnim za gradove pomenutim u ovom izveštaju.¹⁰⁶ Kao što je to opisano gore, prekršajne sudije nisu članovi sudstva, već su predstavnici upravnih službi nadležnih za prekršajne postupke zasnovane na informacijama dobijenim od policije. Policija najpre odlučuje da li pojedini slučaj treba da se tretira kao prekršaj (i prosledi ga prekršajnim sudijama) ili treba podneti krivičnu prijavu (koja se prosleđuje okružnim tužiocima).

Prema odgovorima koje je *Human Rights Watch* dobio u maju i junu, od svih krivičnih sudija sa kojima smo stupili u kontakt, nijedan nije dobio od policije predmete koje se tiču incidenata posle 17. februara.¹⁰⁷ Načelnik Uprave policije je rekao *Human Rights Watch-u* u aprilu 2008. da je 10 ljudi bilo osuđeno i novčano kažnjeno za prekršaje u vezi sa Kosovom.¹⁰⁸ Stoga, tih 10 osoba su se morali naći pred sudijama za prekršaje drugde u Srbiji.

Jedan od sudija za prekršaje je primetio da slučajevi poput onih koje je *Human Rights Watch* dokumentovao predstavljaju ili krivično delo podstrekivanja etničke mržnje (član 317 Krivičnog zakonika Srbije) ili delo uništavanja i oštećivanje nečije svojine (član 212 Krivičnog zakonika).¹⁰⁹ U građanskoj parnici po tužbi za uništavanje imovine, postupci se uvek moraju inicirati podnošenjem privatne tužbe.¹¹⁰ Žrtve koje je *Human Rights Watch* intervjuisao nisu bile upoznate sa time da treba da pokrenu parnični postupak za naknadu štete. Takvi postupci bi svakako podrazumevali da oni budu upoznati sa identitetom navodnih počinilaca.

Odgovor okružnog tužioca iz Novog Sada ukazao je da je postojala samo jedna relevantna krivična prijava (navodna povreda člana 317) podneta od strane policije u vezi sa napadom na pekara u Baču (nije dokumentovan od strane *Human Rights Watch-a*).¹¹¹ Navodni počinilac u tom slučaju je maloletno lice.¹¹²

106 Pismena pitanja su bila poslata putem faksa prekršajnim sudijama i okružnim tužiocima Zrenjanina, Novog Bečeja, Novog Sada, Kikinde, Sombora, Subotice, Kragujevca, Negotina i Bora, između 6. i 16. maja 2008.

107 Sve prekršajne sudije su bile ponovo kontaktirane od strane *Human Rights Watch-a* u junu 2008.

108 *Human Rights Watch* intervju sa generalom majorom Mladenom Kuribakom, načelnikom Uprave policije, Beograd, 24. april 2008.

109 Pismeni odgovor prekršajnog sudije iz Subotice Ljube Simića *Human Rights Watch-u*, 15. maj 2008.

110 Pismeni odgovor glavnog tužioca Srbije Slobodana Radmanovića *Human Rights Watch-u*, 21. jun 2008.

111 Pismeni odgovor glavnog tužioca Srbije Slobodana Radmanovića *Human Rights Watch-u*, 21. jun 2008. Slučaj Bač nije pokriven od strane *Human Rights Watch-a* tokom ovog istraživanja.

112 Pismeni odgovor okružne tužiteljke Branke Atanacković *Human Rights Watch-u*, 23. maj 2008.

Somborski okružni tužilac obavestio je *Human Rights Watch* da je zatražio od istražnog sudije u Somboru pokretanje istrage u tri slučaja uvredljivog etnički motivisanog vandalizma nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost u februaru 2008.¹¹³ Okružni sudija je takođe zatražio da istražni sudija pokrene krivičnu istragu protiv tri osobe po osnovu sumnje da su delile letke, pozivajući na bojkot pekare u vlasništvu jednog Albanca – slučaj pekare “Dva Brata” opisanog gore u ovom izveštaju. Do 1. septembra 2008. odluku o pokretanju postupka istražni sudija nije doneo.¹¹⁴ Okružni tužilac je rekao *Human Rights Watch*-u da je do odlaganja došlo zbog nepostojanja dovoljnih dokaza za podnošenje tužbi protiv bilo koje od imenovanih osoba.¹¹⁵

U Kragujevcu, okružni tužilac je obavestio *Human Rights Watch* da je njegova kancelarija primila četiri krivične prijave protiv neidentifikovanih počinilaca za delo uništavanja imovine.¹¹⁶ Jedna od prijava se odnosi na napad na buregdžinicu “Avala”, koji je *Human Rights Watch* dokumentovao u ovom izveštaju. U sva četiri slučaja, tužbe su podnete bez utvrđenih identiteta počinilaca, i u vreme pisanja ovog izveštaja, počinioči još uvek nisu bili identifikovani u tekućim policijskim istragama.

Human Rights Watch se takođe obratio glavnom tužiocu Republike Srbije Slobodanu Radovanoviću 2. juna 2008., tražeći državnu statistiku koja se tiče napada na Albance i druge manjine posle proglašenja nezavisnosti Kosova. U pismu su se posebno tražile informacije koje se odnose na slučajeve navedene u ovom izveštaju tamo gde, u vreme pisanja ovog izveštaja, lokalni tužioci još uvek nisu odgovorili na zahtev *Human Rights Watch*-a za informacijama.

Na dan 19. juna, *Human Rights Watch* je dobio pismeni odgovor iz Tužilaštva Republike Srbije u kome se kaže da od 17. juna 2008. nisu podnete krivične prijave koje se odnose na nasilne incidente protiv manjina posle proglašenja nezavisnosti Kosova u Subotici (ili drugim gradovima u nadležnosti okružnog tužioca iz Subotice, uključujući Bačku Topolu i Sentu).¹¹⁷

U Zrenjaninu, nisu pokrenuti krivični postupci koji se odnose na žrtve intervjuisane od strane *Human Rights Watch*-a.¹¹⁸ Jedna primljena krivična prijava odnosila se na izazivanje požara u kiosku u vlasništvu pripadnika manjinske grupe koji se dogodio 26. marta 2008.¹¹⁹

113 *Human Rights Watch* telefonski razgovor sa okružnim tužiocem u Somboru, Slobodanom Dimitrijevićem, 20. maj 2008.

114 Pismeni odgovor okružnog tužioca u Somboru, Slobodana Dimitrijevića, 16. maja 2008., i telefonski razgovor 1. septembra.

115 *Human Rights Watch* telefonski razgovor sa okružnim tužiocem u Somboru, Slobodanom Dimitrijevićem, 1. septembar 2008.

116 *Human Rights Watch* telefonski razgovor sa okružnim tužiocem u Kragujevcu, Darkom Polojcem, 2. juna 2008.

117 Pismo Slobodana Radovanovića, glavni tužilac Republike Srbije 19. jun 2008., u odgovoru *Human Rights Watch*-u, datirano 3. juna 2008.

118 Ibid.

119 Ibid.

U pismu državnog tužioca navodi se da je 16. aprila 2008. “krivična prijava odbačena zbog nedostatka elemenata krivičnog dela koje bi bilo nadležnosti okružnog tužilaštva”.¹²⁰

U Negotinu, okružni tužilac pokrenuo je krivični postupak po članu 317 protiv nepoznatog počinioca u slučaju vlasnika poslovnog prostora intervjuisanog od strane *Human Rights Watch*-a.¹²¹

Državni tužilac je takođe dao informacije o drugom incidentu u Negotinu (nije dokumentovan od strane *Human Rights Watch*-a), u kojem je maloletno lice polomilo prozore pekare u vlasništvu pripadnika manjinske grupe. Žrtva je odlučila da ne podnese prijavu posle razgovora sa ocem maloletne osobe.¹²²

U Kikindi, osam slučajeva uništavanja imovine u vlasništvu manjina prijavljeno je policiji i zvanične istrage su pokrenute. U svih osam slučajeva, počinioci nisu identifikovani od razmene prepiske.¹²³ U pismenom odgovoru glavnog tužioca ne navodi se da li su istrage u toku ili ne.¹²⁴

Na osnovu informacija koje je *Human Rights Watch* prikupio, izgleda da nisu podnete krivične prijave ili pokrenuti prekršajni postupci u slučajevima koji se tiču žrtava koje je *Human Rights Watch* intervjuisao. U nekim slučajevima koje smo dokumentovali, postojale su krivične prijave podnete protiv “nepoznatih počinitelja”.

Intervjuisali smo samo neke od žrtava, čiji su poslovni objekti bili napadnuti i oštećeni u februaru 2008., ali nismo mogli da dobijemo sveobuhvatnu statistiku o krivičnim postupcima. Ipak, značajno je to što smo, stupajući u kontakt sa glavnim tužiocem Srbije, i tužiocima širom Vojvodine, saznali da postoji samo jedan tekući krivični postupak protiv imenovanog počinioca (maloletno lice). Pregršt drugih postupaka je obustavljen zbog nedostatka dokaza, ili su pokrenuti protiv “nepoznatih počinitelja”.

Imajući u vidu skoro potpuno odsustvo krivičnih postupaka i samo deset počinitelja kažnjenih novčano u celoj Srbiji, pri čemu nijedan od njih nije bio u područjima gde su napadi na manjine bili skoncentrisani, očigledno je da se februarsko nasilje odigralo nekažnjeno u velikoj meri. Posle nasilnih incidenata u martu 2004., došlo je do slične

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

situacije - mali broj osoba je bio optužen, i to samo za prekršaje (iako je bilo pregršt krivičnih postupaka za druge napade na manjine u 2004. i 2005. godini): To je ukazivalo tada, i pokazuje i sada, na nespremnost vlasti da se krivično pravosuđe u celosti pozabavi onima koji koriste nasilje protiv manjina, i šire, da se adekvatno pozabave fenomenom antimanjinskog nasilja u Srbiji.

Reagovanje državnih vlasti

Proglašenje nezavisnosti Kosova, iako se anticipiralo na međunarodnom planu, izazvala je šok i nevericu u srpskoj javnosti. Prema jednom stranom novinaru, “država nije ništa učinila kako bi pripremila javni mnjenje. Nažalost, masa je iskalila gnev na izveštačima i mnogim drugima koji su bili napadnuti tokom noći 21. februara 2008. za vreme mitinga u Beogradu”.¹²⁵ Pored domaćih i stranih novinara, zgrada B92, nezavisne medijske kuće, koja se smatra za “nepatriotsku” u ultranacionalističkim krugovima, bila je takođe meta napada.¹²⁶

Masovni protesti i mitinzi koji su se desili u danima koji su sledili nakon proglašenja nezavisnosti Kosova bili su ventil za izlivanje frustracije i gneva. Tokom mitinga 21. februara 2008. u Beogradu, ključni političari davali su patriotske i, ponekad, nacionalističke govore. Premijer Vojislav Koštunica je rekao da su “državljeni Srbije glasno rekli šta misle o Kosovu, i šta misle o brutalnom nasilju nad Srbijom”.¹²⁷ Opravdavanje nasilja, koje se dogodilo 21. februara, od strane ministra za infrastrukturu Velimira Ilića (“Mi smo razbili nekoliko prozora, a oni su razbili našu državu”¹²⁸), preneli su svi mediji.

Nekoliko dana kasnije, Koštunica je promenio svoju retoriku, rekavši: “Nasilje i destrukcija direktno štete borbi za državni i nacionalni interes. Svima koji priznaju lažnu kosovsku državu je drago da vide nasilje u Beogradu”.¹²⁹ Slično tome, Ilić je uputio zahtev policiji da istraži i utvrdi “šta se stvarno desilo te noći”, te da uhapsi “one koji su obrukali Srbiju”.¹³⁰

Mada su, na kraju, tobože odbacili nasilje, jasan je naglasak tih lidera na negativne praktične posledice po srpski interes nego na principu da je nasilje nelegitiman oblik protesta.

Zvanična osuda napada na manjine

Mada su neki u vladi osudili napade na etničke Albance i druge manjine, drugi su ćutali, a pogotovo premijer Koštunica. Predsednik Boris Tadić, koji je pozvao na uzdržanost tokom

¹²⁵ *Human Rights Watch* razgovor sa nezavisnim novinarom, Beograd, 7. april 2008.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Radio Evropa Funkhaus (nemačka radio stanica), “Crni dan u Beogradu šokirao svetsku javnost,” [“A Dark Day in Belgrade Shocks the World Public”] http://www.funkhauseuropa.de/sendungen/radio_forum/beitraege/2008/02/crni_dan.shtml (pregledano 25. maja 2008).

¹²⁸ *Blic*, “Ilić: Demokratija je i kada se razbije neki prozor na ambasadi,” [“Ilić: It is Democracy when Windows are Broken at the Embassies”] 20. februar 2008. You Tube, <http://youtube.com/watch?v=Z7Tv68QA6tQ&feature=related> (pregledano 25. maja 2008).

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ B92, “Ilić: Ambasadori dobro prošli,” [“Ilić: The Embassies Got By Well”] 22. februar 2008, http://xs4.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=22&nav_category=640&nav_id=286006 (pregledano 25. maja 2008).

nasilnih protesta u Beogradu,¹³¹ javno je progovorio o bojkotu pekare u Somboru, tražeći da policija utvrdi ko stoji iza bojkota, osuđujući “šovinističke akcije”, i potvrđujući prava svih građana Srbije bez obzira na etničku ili versku pripadnost¹³²

Petar Lađević, tadašnji direktor Službe za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, posetio je Zrenjanin 23. februara 2008. i razgovarao sa nekim etničkim albanskim vlasnicima poslovnih objekata koji su bili napadnuti.¹³³ On je takođe pozvao Albance i Gorance da se “ne plaše jer će ih Vlada Srbije zaštititi”, te je napade opisao kao “narušavanje ljudskih prava”.¹³⁴

Tokom sastanka sa *Human Rights Watch*-om, Ombudsman Srbije Saša Janković naglasio je važnost energične i nedvosmislene osude nasilja od strane vladinih zvaničnika, bez obzira na njihovu političku pripadnost ili stavove o Kosovu.¹³⁵ Mnogo žrtava sa kojima je *Human Rights Watch* razgovarao, kao i Ombudsman Srbije, osetili su da izjave vladinih zvaničnika nisu dovoljno kategoričke, te da je poruka u celini dvosmislena.

Human Rights Watch je takođe razgovarao sa zvaničnicima iz Kancelarije vojvođanskog ombudsmana u Novom Sadu 8. aprila 2008. Zvaničnici su izneli svoja mišljenja o napadima koji su se dogodili u Vojvodini, rekavši da je stvorena “atmosfera u kojoj je sve dopušteno” posle različitih političkih izjava koje su shvaćene od strane nekih radikalnih grupa mladih kao zeleno svetlo da napadnu “manjine, a to se odnosi i na opšte akte uništavanja privatne i javne imovine”¹³⁶

Ombudsman Srbije je bio aktivan, reagujući na talas napada koji su se dogodili posle proglašenja nezavisnosti Kosova. Na dan 4. marta 2008., posetio je Sombor, gde je učestvovao u akciji solidarnosti kupovine hleba u bojkotovanoj pekari u albanskom vlasništvu. On je posetio žrtvu u Subotici, koja je prijavila da je na njegovu kuću bačen eksploziv, pri čemu su nekoliko nedelja kasnije na njegovoj kući ispisani rasistički grafiti, i koja je takođe prijavila da je dobijala preteće pozive.¹³⁷ Gospodin Janković je javno osudio antialbansko nasilje u više navrata.

131 Boštjan Videmšek i Dan Bilefsky, “Demonstranti u Beogradu napali američku ambasadu,” *International Herald Tribune* <http://www.ihf.com/articles/2008/02/22/europe/22kosovo.php> (pregledano 25. maja 2008).

132 Associated Press, “Lider Srbije Tadić zahteva da se ispituju pozivi na bojkot pekara u vlasništvu Albanaca,” 20. mart 2008., <http://www.ihf.com/articles/ap/2008/03/20/europe/EU-GEN-Serbia-Kosovo.php> (pregledano 25. maja 2008).

133 Centar za razvoj civilnog društva saopštenje “Saopštenje povodom nedovoljnog medijskog izveštavanja o susretu Petra Lađevića sa Albancima i Gorancima”, [“Public Statement About the Inadequate Media Coverage of the Meetings of Petar Lađević with Albanians and Gorani”] 26. februar 2008.

134 *Danas*, “Gest neprijateljstva i mržnje,” [“A Gesture of Hostility and Hate”], 3. mart 2008. <http://www.danas.co.yu/20080303/hronika1.html#1> (pregledano 25. maja 2008).

135 *Human Rights Watch* intervju sa Sašom Jankovićem, Ombudsman Srbije, Beograd, 24. april 2008.

136 *Human Rights Watch* intervju sa Zoltanom Gobor, Kancelarija Ombudsmana Vojvodine, 8. april 2008, Novi Sad.

137 B92, “Nakon grafita molotovljev koktel,” 25. april 2008.

Nova srpska koaliciona vlada, koja je stupila na dužnost u julu 2008., preduzela je prvi dobrodošao korak pridajući važnost manjinskim pravima na dan kada je ona i oformljena, tako što je uspostavila novo ministarstvo za ljudska i manjinska prava kao zamenu za vladinu Kancelariju za ljudska i manjinska prava. Međutim, uprkos podizanju na viši nivo službe odgovorne za manjinska prava, vlada tek treba da preduzme konkretne korake i suoči se sa dugogodišnjim nedostacima identifikovanim u ovom izveštaju, te da zauzme proaktivniji stav u osudi, istraživanju i gonjenju napadača na poslovne objekte u vlasništvu Albanaca i drugih manjina, koji su se desili posle proglašenja nezavisnosti Kosova.

Obeštećenje za oštećenu imovinu

Krivični postupci su neophodni, ali je jednako važno i obeštećenje za nanetu štetu u napadima na poslovne objekte i kuće pripadnika manjinskih grupa.

Petar Lađević, tadašnji direktor Službe za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, izjavio je za TV stanicu B92, 2. marta 2008., da će ispitati incidente pitanje obeštećenja onih vlasnika koji nisu bili osigurani, a kojima će štetu, kako je rekao, “platiti opština”.¹³⁸

Neki od vlasnika sa kojima je *Human Rights Watch* razgovarao nisu bili osigurani i bili su zainteresovani za odštetu, ali nisu znali kome da se obrate, niti na koji način da traže obeštećenje.

Human Rights Watch je razgovarao sa gospodinom Lađevićem tražeći od njega da razjasni svoj komentar o odšteti. On je ukazao na prikupljene informacije koje je dobio od policije, rekavši da je samo u jednom slučaju šteta nastala pri napadu nadmašila sumu od 120 evra, te da niko od vlasnika nije tražio obeštećenje.¹³⁹ Ta tvrdnja je protivrečna procenjenoj šteti koju su izneli u razgovoru sa *Human Rights Watch*-om vlasnici imovine u najmanje dvanaest slučajeva.

Gospodin Lađević je obavestio *Human Rights Watch* da žrtve trebaju da zatraže za obeštećenje od njihovih opština umesto od državnih vlasti Srbije, koje su odgovorne samo u slučaju štete tokom dozvoljenih¹⁴⁰ protesta.¹⁴¹ Međutim, pravna osnova za ovo nije jasna

138 You Tube, “Kome smetaju somborske pekare” [“Whom do the Bakers of Sombor Bother?”] (4. minut snimka), <http://www.youtube.com/watch?v=wMgROVzs74A> (pregledano 23. maja 2008).

139 Human Rights intervju sa Petrom Lađevićem, ondašnjim direktorom Službe za ljudska i manjinska prava u Vladi Srbije, Beograd, 22. april 2008. Lađević nije dao primerak ovog dokumenta *Human Rights Watch*-u.

140 U Srbiji, demonstracije odobrava Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP).

141 Human Rights intervju sa Petrom Lađevićem, ondašnjim direktorom Službe za ljudska i manjinska prava u Vladi Srbije, Beograd, 22. april 2008.

Human Rights Watch-u. Na primer, nije jasno, u pravnom smislu, kako vlasnici mogu da traže bilo kakvo obeštećenje kada šteta ne nastaje tokom protesta koji su dobili dozvolu za održavanje. *Human Rights Watch* nije upoznat sa bilo kakvim odredbama u srpskom zakonu koje bi omogućile zahteve za odštetu od opštinskih vlasti po osnovu štete koja nije u vezi sa takvim demonstracijama.

Po srpskom Zakonu o obligacionim odnosima država je dužna da obezbedi obeštećenje žrtvama koje su pretrpele materijalnu štetu tokom javnih protesta. Relevantni članovi zakona nalaze se u odeljku naslovljenom “Odgovornost za štetu nastalu usled terorističkih akata, javnih demonstracija ili manifestacija.” Član 180 glasi:

“(1) Za štetu nastalu smrću, telesnom povredom ili oštećenjem, odnosno uništenjem imovine fizičkog lica usled akata nasilja ili terora, kao i prilikom javnih demonstracija i manifestacija, odgovara država čiji su organi po važećim propisima bili dužni da spreče takvu štetu.(3) Država ima pravo i obavezu da zahteva naknadu isplaćenog iznosa od lica koje je štetu prouzrokovalo.(4) To pravo zastareva u rokovima propisanim za zastarelost potraživanja naknade štete.“

Prema ovom zakonu, osobe čiji poslovni objekti i kuće su bile napadnute tokom ili ubrzo nakon (“prilikom”) javnih demonstracija mogli bi da imaju pravo na obeštećenje od države čiji su organi “bili dužni da spreče takvu štetu”.

U slučajevima u Novom Sadu proizašlih iz javnih demonstracija, jednog slučaja u Subotici i još jednog u Kikindi, prema ovom zakonu, država bi mogla da bude direktno finansijski odgovorna prema žrtvama, pri čemu bi država kasnije mogla da tuži počinioca i traži odštetu. Ova informacija nije jasno prenetu pojedinim žrtvama intervjuisanim u ovom izveštaju, ako je informacija uopšte i bila prenetu, i zbog toga žrtve nisu bile u dobroj prilici da uživaju prava koja im zakon garantuje.

Za one čija imovina nije uništena tokom javnih protesta, izgleda da ne postoji druga mogućnost osim da podnesu tužbu za naknadu štete protiv onih koji su prouzrokovali tu štetu, a što bi podrazumevalo identifikaciju počinilaca. Međutim, osobe koje smo intervjuisali nisu bile informisane o mogućnosti pokretanja parnica za naknadu štete..

Neuspeh vlasti u komuniciranju sa etničkim Albancima i drugim manjinama, čiji su poslovni objekti i kuće bili napadnuti, nije bila ograničena samo na pitanje obeštećenja. Kao što je

objašnjeno gore, policija i tužioci nisu adekvatno izvestili žrtve i lokalnu zajednicu o napretku u istragama, ako je takvog napretka uopšte i bilo. Takva komunikacija je od suštinske važnosti kako bi se osigurala bezbednost i zaštita žrtava, kao i odvraćanje od budućih napada.

Proširene preporuke

Vladi Srbije

- Javno i nedvosmisleno osuditi sve slučajeve etničkog nasilja i drugih napada na manjine;
- Istražiti, i gde je neophodno, preduzeti odgovarajuće disciplinske ili zakonske radnje protiv zvaničnika za koje se sumnja da podstiču, ohrabruju ili podržavaju etnički motivisano nasilje protiv ljudi ili imovine;
- Ispuniti javno dato obećanje i zakonske obaveze o odšteti žrtava nasilja čija je imovina uništena prilikom javnih protesta nakon proglašenja nezavisnosti Kosova;
- Sprovesti programe čiji je cilj da pomognu žrtvama nasilja, uključujući i slučajeve uništavanja imovine. Pomoć bi trebalo da se odnosi na dobijanje pravne pomoći, uključujući novčano obeštećenje gde je to moguće, i pokretanje parničnog postupka za naknadu štete ako su počinioci identifikovani;
- Sprovesti aktivnosti informisanja žrtava u oblastima pogođenim nasiljem o tome kako se traži obeštećenje za nanetu štetu;
- Dopuniti zakonske propise o obeštećenju kako bi se omogućilo obeštećenje u slučajevima nanete štete koja povlači krivičnu odgovornost, a do koje nije došlo usled javnih protesta;
- Razmotriti donošenje zakona koji bi omogućili izricanje strožijih kazni za teže oblike etnički motivisanih dela protiv lica, imovine, javnog reda i slična dela (krivično delo počinjeno iz mržnje). Teži oblik etnički motivisanog krivičnog dela bi se odnosio na delo gde postoje dokazi o : a) jasnoj etničkoj motivaciji počilaca pri izvršavanju dela, ili b) ispoljavanju neprijateljstva pri izvršenju dela na temelju, između ostalog, pripadnosti žrtve i (ili pretpostavljenoj pripadnosti) datoj etničkoj, verskoj ili rasnoj grupi.

Policiji Srbije

- Usmeriti policajce da preduzmu sve odgovarajuće preventivne i zaštitne mere kako bi zaštitile osobe koje pripadaju manjinskim zajednicama, te njihovu imovinu i poslovne objekte od napada, naročito kada politički događaji ukazuju da bi se mogli biti ugroženi;
- Primeniti procedure kojima je cilj smanjenje mogućnosti za napade nakon što je rizik postao očigledan, uključujući vremensko usklađivanje pri promeni smene tako da imovina pod zaštitom nije ostavljena nezaštićena tokom promene policijske smene;

- Temeljno istražiti sva nasilna dela usmerena protiv manjina, uključujući uništavanje imovine, kako bi se identifikovali počinioci, i tamo gde to dokazi omogućavaju, odmah predati slučajeve okružnim tužiocima da podnesu krivične prijave protiv počinilaca;
- Obnoviti istrage o aktima nasilja iz 2008. godine usmerenim protiv manjina i njihovih poslovnih objekata koji su se dogodili posle proglašenja nezavisnosti Kosova;
- Komunicirati sa žrtvama i pogođenim lokalnim zajednicama dok su istrage u toku kako bi se uverile žrtve u njihovu bezbednost i kako bi se postiglo odvraćanje od daljih napada;
- Osigurati veću etničku raznolikost u policijskim snagama da bi se obezbedila komunikacija i kontakt sa svim zajednicama u Srbiji;
- Blisko sarađivati sa istražnim sudijama, prekršajnim sudijama i tužiocima kako bi se osiguralo adekvatno praćenje prekršajnih i krivičnih slučajeva u kojima je bilo žrtava iz redova manjina.

Istražnim sudijama, prekršajnim sudijama i tužiocima

- Blisko međusobno sarađivati kao i sa policijom da bi se osiguralo da se prekršajni i krivični predmeti, koji se odnose na manjine, adekvatno prate, te se počinioci identifikuju i procesuiraju.

Evropskoj uniji

- Uzeti u obzir uspehe i neuspehe Vlade Srbije u sprečavanju etnički motivisanih prekršajnih i krivičnih dela, i tamo gde je to bilo moguće, u procesuiranju odgovornih pojedinaca, kao reper u procesu ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i u drugim procesima prilikom pristupanja Evropskoj uniji;
- Podržati policijske reforme u Srbiji kako bi omogućile blagovremene i koordinirane reakcije na nasilje i javne neredе, uključujući uspostavljanje bliže saradnje i razmene najboljih praksi između policijskih snaga država članica Evropske unije i srpske policije;
- Podržati napore kako bi se obezbedilo da policijske snage adekvatno odražavaju etnički sastav Srbije;
- Potvrđivati da je multietnička Srbija, u kojoj su prava svih njenih građana poštuju, jedan od ključnih ciljeva međunarodne zajednice.

Savetu Evrope

- Savetodavni komitet za Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina bi trebalo da poseti oblasti gde je došlo do antimanjinskog nasilja tokom svoje posete Srbiji od 3 do 7. novembra 2008. Savetodavni komitet bi trebalo da uzme u obzir objavljivanje hitnog izveštaja i preporuka naročito o istragama o nasilju;
- Nastaviti sa vršenjem pritiska na Vladu Srbije da se pridržava standarda iz Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina.

Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju

- Misija OEBS-a u Srbiji bi trebalo da obuhvati u svom portfoliju praćenje sudskih procesa za etnički motivisane zločine, te da objavi svoje nalaze;
- Pratiti nasilne incidente protiv manjina i objaviti izveštaje koji ih dokumentuju;
- Nastaviti sa posetama Srbiji OEBS-ovog Visokog komesara za nacionalne manjine radi procene napretka u zaštiti nacionalnih manjina.

Ujedinjenim nacijama

- Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije, Komitet za ljudska prava i Specijalni izvestilac za rasizam bi trebalo da iskoriste sledeću priliku, u okviru svojih mandata, da pokrenu pitanje etnički motivisanog nasilja u Srbiji, kao i da daju preporuke o koracima koje bi vlasti trebalo da preduzmu kako bi se delotvorno uhvatile u koštac s problemom;
- Savet za ljudska prava bi trebalo da prilikom predstojećeg Univerzalnog periodičnog pregleda stanja ljudskih prava u Srbiji i ispita predstavnike vlasti o problemu etnički motivisanog nasilja i njihovog odgovora na nasilje, te da daju preporuke o preduzetim koracima radi njihovog delotvornog rešavanja.

Prilog I: Pismo Human Rights Watch-a Mladenu Kuribaku,
načelniku Uprave policije, Ministarstvo unutrašnjih poslova,
Srbija, datirano 11. avgusta 2008.

11. avgust 2008.

Mladen Kuribak
Načelnik Uprave policije
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Srbija

Poštovani gospodine Kuribak,

Pišem vam povodom sastanka koji je moj kolega Bogdan Ivanišević imao sa vama 24. aprila 2008. godine kao deo našeg istraživanja na napade poslovnih objekata u vlasništvu etničkih Albanaca i drugih manjina nakon proglašenja nezavisnosti Kosova. Veoma smo vam zahvalni na informacijama koje ste nam pružili tom prilikom i želeli bi da proverimo sa vama neke informacije koje smo dobili od žrtava napada iz intervjua vođenim u Vojvodini i Centralnoj Srbiji tokom aprila 2008. godine.

Bili bismo veoma zainteresovani da čujemo procene policije o incidentima kako bismo imali potpunu sliku. Intervjuisali smo žrtve napada za vreme našeg istraživačkog puta u Srbiji, i informacije pružene dole zasnovane su na razgovorima koje smo imali sa njima.

Poštujući hijerarhiju policije i postojeći lanac komande obraćamo se vama direktno umesto lokalnim policijskim stanicama. Bili bismo vam uveliko zahvalni na bilo kojim informacijama koje ste prikupili i unapred vam se zahvaljujemo na vašem odgovoru u dogledno vreme.

Molimo vas da pogledate dole incidente o kojima bismo želeli da dobijemo više informacija kao konkretna pitanja, a bili bismo vam veoma zahvalni ako bismo na njih dobili odgovore.:

Novi Sad

Cvečara [...] ¹⁴²

Tokom noći masovnog protesta u Novom Sadu (17. februara), vlasnik cvečare posmatrao je protest preko puta svoje prodavnice, rekavši da je oko 300-400 mladih marširalo, vikalo i skandiralo tokom protesta, a njih je pratilo oko 30 policajaca. Vlasnik je primetio grupu demonstiranata koja je izlomila prozore njegove cvečare, ali navodno policija je propustila da interveniše. Prema odgovoru koju je *Human Rights Watch* dobio od okružnog tužioca u Novom Sadu, krivični postupci, u kontekstu ovog slučaja, nisu bili pokrenuti do maja 2008. godine, niti su krivični postupci pokrenuti za druge nasilne incidente u Novom Sadu koji su se dogodili tokom ili kao neposredna posledica događanja te noći.

Pitanje *Human Rights Watch*-a

Bili bismo vam zahvalni ako biste mogli da se izjasnite u vezi sa tvrdnjom da policija nije uspeła da reaguje kada su demonstranti razbili prozore, i navedete koje je istražne postupke policija preduzela u vezi sa ovim incidentom.

Pekara [...]

Ova pekara napadnuta je u dva različita navrata. Prvi napad dogodio se tokom noći masovnog protesta, 17. februara. Prihvativši savet policije, vlasnik je odlučio da pekaru drži otvorenu. Te noći, vlasnik je video grupu od oko 100 demonstiranata koja je prošla pored njegove pekare tokom protesta. Neki od njih su bacali kamenice i cigle na pekaru, lomeći prozore i staklo. Prema rečima žrtve, policija je pratila protesta i morala je videti šta se dešavalo, ali nije reagovala.

Pet dana kasnije (u noći između 22. i 23. februara), grupa od četiri muškarca su se vozila pored pekare i potom su parkirali svoj automobil ispred pekare. Oni su ponovo polomili prozore i pokušali da je zapale. Jedan od suseda pozvao je policiju, koja je odmah došla i ugasila vatru. Osam dana nakon drugog napada, policajci u civilu redovno su patrolirali u blizini pekare. Petar Lađević, direktor Službe za ljudska i manjinska prava, posetio je vlasnika pekare dan posle drugog napada, zajedno sa lokalnim policijskim komandirima.

Pitanja *Human Rights Watch*-a

Bili bismo vam zahvalni ako biste mogli da prokomentarišete tvrdnje da policija nije uspeła da reaguje kada su demonstranti polomili prozore, i navedete da li je otvorena istraga u ovom slučaju i da li je bilo koji od napadača identifikovan ili optužen.

¹⁴² Pisma su uređena kako bi zaštitile privatnost žrtava, koje su tražile da ostanu anonimne.

Zrenjanin

Pekara “Zlatni Klas”, vlasnik Ćazim Hodžaj

Ćazim Hodžaj je vlasnik četiri pekare u Zrenjaninu, od kojih su dve napadnute posle proglašenja nezavisnosti Kosova. Prva pekara koja je napadnuta zove se “Zlatni Klas” i nalazi se u centru grada. Na dan 18. februara, oko 23 sata, mladić je bacio kamenice na pekaru, razbivši prozore i izlog. Napad je snimljen bezbednosnom kamerom instaliranom u pekari i identitet počinioaca se navodno može utvrditi pomoću snimka. Gospodin Hodžaj razume da maloletnik može da bude kažnjen za prekršaj od strane policije za napad na pekaru “Zlatni Klas”. Druga pekara koja pripada gospodinu Hodžaju napadnuta je u tri odvojena navrata, svaki put tokom noći bez svedoka. Prema rečima vlasnika, policija je redovno obilazila područja u okolini pekara posle napada.

Pitanje *Human Rights Watch-a*

Bili bismo vam zahvalni ako biste mogli da navedete da li je policija teretila ikoga za napad na pekaru “Zlatni Klas”. Bili bismo vam zahvalni ako biste mogli da navedete da li policija zna za snimak, i ako zna, da li je snimak videla.

Novi Bečej

Pekara “Plavi Jadran”, vlasnik Fatim Dačaj

Pekara je napadnuta tri puta: prvi put u noći 20-21. februara, drugi put u noći 22-23. februara, i treći put u noći između 29. februara i 1. marta. Policija je navodno uhapsila maloletnog počinioaca nedela osumnjičivši ga za pokušaj da nogom udari u prozore tokom trećeg napada. Žrtva napada nije bila upoznata sa bilo kojim prijavama ili disciplinskim merama preduzetim protiv počinioaca. Tokom drugog napada, cigla bačena na stakleni prozor ranila je brata žrtve. Tokom nekoliko dana od prvog napada, policija je držala parkirana patrolna kola ispred pekare. Drugi napad desio se tokom promene smene policije koja je iz patrolnih kola čuvala pekaru, neposredno nakon što je prvi policijski automobil otišao tokom period od nekoliko minuta pre nego što je drugi policijski automobile došao. Tokom promene smene, pekara je ostala samo tih nekoliko minuta bez nadzora.

Pitanja *Human Rights Watch-a*

Bili bismo vam zahvalni ako biste mogli da nam potvrdite da li je navodni počinilac nedela uhapšen u pekari, i navedete da li su identifikovani ostali osumnjičeni i da li su podnete tužbe protiv bilo koga u ovom slučaju.

Subotica

Pekara[...]

Ova pekara koja se nalazi u centru Subotice napadnuta noći 17. februara tokom koje su neke grupe pojedinaca protestovale na ulicama. Policajci su stajali ispred pekare dok su demonstranti prolazili. Uprkos prisustvu policije, kamenice i cigle bačene su u pravcu pekare, polomivši prozore i staklo na pultu. Prisutna policija je navodno bila svedok napada, ali nije reagovala.

Posle ovog incidenta, dva uniformisana policajca su čuvala poslovni prostor sledećih pet dana. Navodno, dalje mere nisu usledile da bi se osudili oni koji su počinili nasilje za krivični ili prekršajni postupak. Vlasnik je razgovarao sa policijom u dva navrata pitajući zašto nisu reagovali kada su bili svedoci da demonstranti nanose štetu njegovoj pekari. Odgovor koji je dobio bio je da je policija imala naređenje da ne interveniše kada napad rezultira u “samo materijalnoj šteti”.

Pitanje *Human Rights Watch-a*

Želeli bismo da potvrdimo da li su postojala naređenja da se ne interveniše u slučajevima “samo” materijalne štete. Bili bismo vam isto tako zahvalni ako biste mogli da prokomentarišete tvrdnje da policija nije uspela da reaguje kada su demonstranti polomili prozore, da li je istraga otvorena u ovom slučaju i da li je bilo koji osumnjičeni identifikovan ili kažnjen.

Kikinda

Pekara [...]

Protest se desio ispred kuće vlasnika (on živi na gornjem spratu kuće, gde se nalazi pekara), 20. februara 2008. godine. Oko 300 učenika osnovne škole u pratnji nekoliko učitelj-a/ica, stajalo je ispred njegove kuće oko pola sata. Nekoliko dece bacilo je kamenje na njegovu kuću polomivši jedan od prozora. Policija je bila prisutna, ali nije intervenisala kada je kamenje bačeno. Policija je ipak, posle nekoliko dana od protesta, čuvala kuću.

Pitanja *Human Rights Watch-a*

Želeli bismo da potvrdimo da li je policija bila prisutna tokom protesta i želeli bismo da znamo zašto nije intervenisala kada je kamenje bačeno.

Kragujevac

Buregdžinica "Avala", vlasnik Abdul Murselji

Buregdžinica je kamenovana noći 19. februara, što je dovelo do manje materijalne štete. Vlasnik je hvalio policiju koja mu je pružila adekvatnu zaštitu tokom perioda od dve nedelje posle napada. Navodno, policija ga je informisala da može da aplicira opštinskoj zajednici za obeštećenje, čak i da se napad nije desio u kontekstu protesta.

Pitanje *Human Rights Watch-a*

Želeli bismo da znamo da li su osumnjičeni/počinioci nedela identifikovani i da li je žrtva napada dobila obeštećenje.

Pekara "Bisa"

Pekara je napadnuta u dva navrata tokom noći 17. februara. Poslovni prostor je bio zaštićen od strane policije tokom 10 dana nakon ova dva napada koji su rezultirali materijalnom štetom od oko 100 evra. Prema rečima žrtve napada, počinioci nisu pronađeni, što ga zabrinjava jer je ga brine bezbednost njegova dva deteta.

Pitanje *Human Rights Watch-a*

Želeli bismo da znamo da li su počinioci nedela identifikovani.

Negotin

[...]

[Poslovni objekat] je napadnut u noći između 14. i 15. februara. Vlasnik nije bio prisutan u vreme napada i, prema tome, nije video počinioce. U početku je napad smatrao izolovanim aktom "huligana": Popravio je sam štetu sledećeg dana i nije obavestio policiju, niti opštinu.

Na dan 17. februara, oko ponoći, nekoliko osoba protrčalo je pored njegovog poslovnog objekta, bacivši kamenice i cigle, polomivši prozore i uplašivši mušterije koje su odmah napustile kafić. Policija je došla na mesto događaja i izvršila uviđaj. Nekoliko dana nakon toga, policija je bila fizički prisutna, obezbeđujući prostor ispred njegovog poslovnog objekta. Navodno, nije bilo dodatnih akcija policije ili opštinskih vlasti u vezi sa događajem opisanim gore. Žrtva napada čula je glasine o tome koji ljudi su bili umešani u napad dostavivši imena policiji. Žrtva napada nije upoznata o bilo kojim daljim radnjama preduzetim od strane policije na temelju ovih činjenica.

Pitanje *Human Rights Watch*-a

Želeli bismo da potvrdimo da li je policija dobila bilo koje naznake od žrtve napada (ili drugih lica) o tome ko stoji iza napada i da li su počinioči identifikovani.

Bor

[Dve odvojene poslastičarnice]

Ove dve susedne poslastičarnice napadnute su posle 17. februara. Jedan od automobila vlasnika je takođe oštećen kada su demonstranti bacali flaše, kamenice i cigle. Policija je reagovala na napade obavljajući redovne patrole u okolini jednog od poslovnih objekata i fizički ih štiteći tokom perioda od dve nedelje koje su usledile. Policija je obavestila jednog vlasnika kome je naneta materijalna šteta od oko 700 evra tokom napada da će “dobiti novac natrag” bez naznake ko bi mogao da bude odgovoran za naknadu štete, ali vlasnici nisu upoznati sa bilo kojim daljim zvaničnim akcijama koje se tiču napada na njih.

Pitanja *Human Rights Watch*-a

Želeli bismo da znamo da li su počinioči gore navedenih napada identifikovani i da li je/su žrtva/ žrtve napada dobila/-e naknadu štete.

Hvala vam unapred na vašem odgovoru. Molimo vas nemojte se ustručavati da nam se obratite ako vam želite više informacija o našem istraživanju.

Iskreno vaša,

Wanda Troszczynska-van Genderen
Istražiteljka za Zapadni Balkan
Human Rights Watch

Prilog II: Human Rights Watch pismo Mladenu Kuribaku,
načelniku Uprave policije, Ministarstvo unutrašnjih poslova,
Srbija, datirano 18. avgusta 2008.

Mladen Kuribak
Načelnik uprave policije
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Srbija

Poštovani gospodine Kuribak,

Oprostite što vas molim za odgovor na još jedno propratno pitanje, ali bili bismo vam veoma zahvalni ako biste bili ljubazni da nas informišete o bilo kakvim skorašnjim promenama u strukturi policije koje su se desile posle formiranja nove vlade. Naročito nas interesuje sledeće:

- Napori koji se ulažu da se obezbedi veća etnička raznolikost u policijskoj službi u Srbiji, naročito u Vojvodini;
- Napori koji se ulažu da se u Vojvodini uvede model policije u lokalnoj zajednici.

Ove informacije bi nam bile veoma korisne kako bismo razumeli rad policije u Srbiji, a što takođe nameravamo da prikažemo u našem izveštaju.

Hvala vam unapred na vašem odgovoru.

Iskreno vaša,

Wanda Troszczyńska-van Genderen
Istražiteljka za Zapadni Balkan
Human Rights Watch

Prilog III: Odgovor - pismo iz Uprave policije *Human Rights Watch*-u, datirano 16. septembra 2008.

Republika Srbija
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Direkcija policije
Uprava policije
03/05 broj:214-3520/08
16.09.2008. godine
Beograd

HUMAN RIGHTS WATCH
350 Fifth Avenue, 34 Floor
New York, NY 10118-3299, United States Of America

Gospođa Wanda Troszczynska-van Genderen

Poštovana gospođo Wanda Troszczynska-van Genderen,

Upravi policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, uputili ste faksom dopis sa molbom da Vam se dostave odgovarajuće informacije o događajima tokom kojih su oštećeni pojedini poslovni objekti u vlasništvu Albanaca i drugih manjina nakon protivpravnog proglašenja nezavisnosti Kosova.

Koristim priliku da Vam ukažemo da policija u Republici Srbiji policijske poslove obavlja sa ciljem i na način da se svakom obezbedi jednaka zaštita bezbednosti, prava i sloboda, primeni zakon i podrži vladavina prava. U obavljanju svojih poslova policija služi zajednici i štiti sva lica od nezakonitih delovanja.

U skladu sa navedenim, policija je i za vreme održavanja javnih skupova povodom izražavanja nezadovoljstva zbog jednostranog i protivpravnog proglašenja nezavisnosti Kosova, preduzimala aktivnosti na bezbednosnoj zaštiti svih građana i njihove imovine.

Policijski službenici su svojim aktivnostima u većem broju slučajeva sprečili potencijalno ugrožavanje imovine građana, ali je i pored preduzetih mera u određenom broju slučajeva

došlo do oštećenja jednog broja objekata, među kojima su i pojedini objekti u vlasništvu pripadnika manjinskih zajednica.

U slučajevima u kojima je došlo do oštećenja navedenih objekata, policijski službenici su u saradnji sa nadležnim tužilaštvima preduzeli zakonom predviđene mere i radnje na utvrđivanju činjeničnog stanja, odnosno na posvetljavanju događaja, identifikovanju učinilaca i podnošenja odgovarajućih prijava.

U vezi sa tim, lišen je slobode jedan broj lica zatečenih u vršenju oštećenja imovine građana, a određeni broj lica je naknadno identifikovan i protiv njih su podnete odgovarajuće prijave nadležnim tužilaštvima.

Policijski službenici Ministarstva unutrašnjih poslova nastavljaju preduzimanjem zakonom predviđenih mera i radnji na identifikovanju lica koja su učestvovala u oštećenjima objekata za vreme održavanja javnih skupova povodom izražavanja nezadovoljstva zbog jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova.

S poštovanjem,

NAČELNIK UPRAVE
General policije
Mladen Kuribak

Prilog IV: Odgovor - pismo Uprave policije Human Rights Watch-u, datirano 16. septembra 2008.

Republika Srbija
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Direkcija policije
Uprava policije
03/05 broj:112-3696/08
16.09.2008. godine
Beograd

HUMAN RIGHTS WATCH
350 Fifth Avenue, 34 Floor
New York, NY 10118-3299, United States Of America

Gospođa Wanda Troszczynska-van Genderen

Poštovana gospođo Wanda Troszczynska-van Genderen,

Upravi policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, uputili ste faksom dopis sa pitanjem koja se odnose na aktivnosti koje preduzima ministarstvo u razvoju policije u zajednici i povećanju zastupljenosti pripadnika etničkih zajednica u policijskoj službi.

U vezi sa tim, želimo da Vam predstavimo aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova na uspostavljanju i razvoju savremenih standarda u radu policije na celoj teritoriji Republike Srbije.

Policija u Republici Srbiji policijske poslove obavlja sa ciljem i na način da se svakom obezbedi jednaka zaštita bezbednosti, prava i sloboda, primeni zakon i podrži vladavina prava. U vezi sa tim policija uspostavlja i promoviše dobre odnose sa građanima, ostvaruje efikasnu saradnju sa drugim organima, agencijama, lokalnim zajednicama, radi razvijanja odnosa poverenja i izgradnje i jačanja bezbednosnih partnerstava i rešavanje bezbednosnih problema.

U okviru razvoja rada policije u zajednici, ministarstvo je realizovalo i preduzima niz aktivnosti koje se odnose na razvoj komunikacije i poverenja policije i zajednice. Realizovano

je niz kurseva, seminara, radionica, okruglih stolova i konferencija iz oblasti savremenih standarda policijskog rada, ljudskih prava, policije u zajednici, strateškog upravljanja, analize i problemski orijentisanog rada policije.

Vrše se edukacije građana i različitih subjekata zajednice o bezbednosnim pojavama kroz učešće na tribinama i predavanjima, a odnose se na bezbednost učenika u školama, nasilje u porodici, maloletničku delikvenciju, narkomaniju, i bezbednost u saobraćaju. Građani se informišu i putem tzv. Brošura, flajera, informatora, postera i sl. o različitim bezbednosnim aspektima. Održavaju se sastanci konsultovanog tipa u lokalnim zajednicama na različitim nivoima. Takođe, sprovode se aktivnosti “od vrata do vrata” kroz koje policijski službenici neposredno komuniciraju sa građanima radi njihove bezbednosne zaštite.

Formiraju se savetodavna tela na nivou lokalnih zajednica u cilju uključivanja relevantnih subjekata zajednice u rešavanju bezbednosnih problema. U mnogim lokalnim zajednicama formirani su saveti i odbori za bezbednost; saveti za bezbednost saobraćaja; odbori i saveti za prevenciju bolesti zavisnosti, odbori za prevenciju maloletničke delikvencije; saveti za bezbednost dece i sl.

Radi unapređenja bezbednosti učenika i škola angažuju se policijski službenici na području škola, koji deluju prvenstveno na sprečavanju delikata kroz adekvatnu saradnju sa nastavnim osobljem škole i učenika.

Razvija se metodologija problemski orijentisanog rada policije koja podrazumeva identifikaciju i analizu problema, preduzimanje mera prema licima, situaciji i lokalnoj zajednici i evaluaciji rezultata i procesa. U periodu od 2001 do 2008. godine, u saradnji sa Nacionalnim policijskim direktoratom Kraljevine Norveške, realizovani su projekti problemski orijentisanog rada: “JU-NO1”- u Policijskoj stanici Bačka Palanka; “JU-NO2” – u policijskoj upravi u Novom Sadu; “JU-NO3”- u svim policijskim upravama u AP Vojvodini i “JU-NO4”- u svim policijskim upravama na teritoriji Republike Srbije.

Unapređuje se rad policije sa marginalizovanim, manjinskim i socijalno ranjivim grupama u smislu razvoja komunikacije i saradnje na ostvarivanju veće bezbednosne zaštite pripadnika navedenih grupa. Primera radi, navodimo realizovanje edukacije za određeni broj policijskih službenika o znakovnom jeziku gluvih i nagluvih osoba. Zatim, značajne aktivnosti se preduzimaju na unapređenju komunikacije sa predstavnicima i pripadnicima romske zajednice, kao i pospešivanje pripadnika ove zajednice da se prijavljuju na konkurse za rad u policiji.

Postupak prijema u službi zasniva se na objektivnim nediskriminatorskim uslovima. Prilikom objavljivanja konkursa za prijem u policijsku službu afirmativno se nastupa prema pripadnicima svih nacionalnih zajednica. Kontaktiraju se predstavnici i pripadnici manjinskih grupa i obaveštavaju se o uslovima konkursa na jezicima manjina i podstiču da se prijave na konkurse za rad u policiji.

Primeru radi, prilikom objavljivanja konkursa za upis u 1 klasu Centra za osnovnu policijsku obuku u Sremskoj Kamenici, pored objavljivanja teksta konkursa na jezicima nacionalnih manjina (mađarski, albanski i drugi), pripadnici Ministarstva su intenzivno sprovodili kampanju u multietničkim sredinama u AP Vojvodini i na jugu Srbije radi podsticanja pripadnika nacionalnih manjina da se u većoj meri prijave na konkurs. Ove aktivnosti su omogućile daleko reprezentativniji etnički sastav prvih polaznika osnovne policijske obuke.

Takođe, za opštine Preševo, Bujanovac, i Medveđa radi veće zastupljenosti pripadnika albanske i romske zajednice u policiji, organizovano je više kurseva koje je uspešno završio određen broj polaznika iz navedenih zajednica, nakon čega su raspoređeni u policijske stanice u pomenutim opštinama.

Ističemo da je Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije posvećeno naporima i strateškim opredeljenjima koje će obezbediti efikasnu i održivu reformu policijske službe, unapređene oblike policijskih službenika, dalju profesionalizaciju policijskog postupanja i usvajanja savremenih standarda u radu policije.

Ovom prilikom, pozivamo uglednu međunarodnu organizaciju HUMAN RIGHTS WATCH da pruži podršku aktivnostima Ministarstva koje se preduzimaju na afirmaciji veće etničke i rodne reprezentativnosti policijske službe, i da svojim odgovarajućim angažovanjem u multietničkim sredinama u Republici Srbiji ohrabri i podstakne pripadnike nacionalnih manjina oba pola za prijavljivanje na rad u policiju.

S poštovanjem,

NAČELNIK UPRAVE

General policije

Mladen Kuribak

Zahvalnost

Ovaj izveštaj je pripremila i napisala Wanda Troszczynska-van Genderen, istražiteljka u Odeljenju za Evropu i Centralnu Aziju *Human Rights Watch*-a. Izveštajje uredio Ben Ward, pomoćni direktor u Odeljenju za Evropu i Centralnu Aziju. Clive Baldwin, viši pravni savetnik, uradio je pravni pregled, a Andrew Mason, zamenik direktora programa, uradio je programski pregled. Veronika Szenté Goldston, direktorka pravnog sektora u Odeljenju za Evropu i Centralnu Aziju pregledala je tekst i dala komentare o izvršnom pregledu i preporukama. Laurie Ball, Emina Redžić, Kreshnik Zhega i Helene Blary, stažisti u Odeljenju za Evropu i Centralnu Aziju pomogli su u sprovođenju dodatnih istraživanja u vezi sa različitim osobama u Srbiji. Pomoć u izradi izveštaja je pružila Iwona Zielinska, pomoćnica u Odeljenju za Evropu i Centralnu Aziju. Anna Lopriore je koordinirala fotografsku pripremu, Grace Choi i Fitzroy Hopkins su pripremili izveštaj za objavljivanje.

Human Rights Watch se zahvaljuje svima onima koji su pružili informacije za potrebe ovog izveštaja, naročito pripadnicima etničkih i verskih manjina, koje su bile žrtve napada, predstavnicima NVO-a, nezavisnim novinarima, zvaničnicima vlade, predstavnicima međunarodne zajednice i predstavnicima srpske policije i pravosuđa.

Human Rights Watch se takođe zahvaljuje na velikodušnoj podršci Fondaciji Phyllida i Glenn Earl.